

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Klášter Cluny a jeho reformy

Anna Říhová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Klášter Cluny a jeho reformy

Anna Říhová

Vedoucí práce:

PhDr. Drahomír Suchánek

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2014

.....

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Počátky kláštera Cluny.....	7
2.1. Situace před monastickou reformou.....	7
2.2. Založení kláštera Cluny a opat Berno z Baume	8
2.3. Řehole Benedikta z Nursie.....	12
2.4. Reforma Benedikta z Aniane	16
3. Monastická reforma.....	19
3.1. Monastická reforma v Západofranské říši	19
3.2. Monastická reforma ve Svaté říši římské	29
3.3. Monastická reforma v Itálii	36
3.4. Monastická reforma ve Španělsku	39
3.5. Monastická reforma v Anglii	43
4. Gregoriánská reforma	45
4.1. Opat Hugo ze Semuru	45
4.2. Boj o investituru	50
4.3. Clunyjská krize a opat Petr Ctihodný	55
4.4. Bernard z Clairvaux a vzestup cisterciáckého řádu.....	60
5. Závěr	68
6. Použité zdroje	75
6.1. Odborná literatura	75
6.2. Odborné články.....	77
6.3. Použité prameny	78
6.4. Internetové zdroje	78
7. Obrazová příloha.....	79
8. Resumé.....	83

1. Úvod

Poté, co v první polovině 9. století napadly Západofranskou říši loupeživé normanské a arabské kmeny, bylo dosavadní rozvinuté západní mnišství téměř vymýceno. Kláštery byly vypáleny a pobořeny, takže monastický život v nich byl jen minimální. Benediktinská řehole, sepsaná v 6. století Benediktem z Nursie a upravená na počátku 9. století Benediktem z Aniane, měla jen málo možností pro své využití. V dalších desetiletích se situace, díky snaze franského krále Karla Holého, o něco zlepšila. Ve většině případů byly kláštery a kostely v držení laických vlastníků, kteří jim zajišťovali ochranu a zároveň od nich vybírali finanční a majetkové odvody. V té době se burgundský vévoda Vilém I. Akvitánský rozhodl založit nový klášter, který světil pod ochranu římského papeže a sám se zcela vzdal nároku na zasahování do klášterního života.

Tato bakalářská práce se zabývá burgundským klášterem Cluny a jeho reformami, které výrazně změnil tvář celého středověkého mnišství. Cílem této práce je zmapovat vznik, průběh a důsledky těchto reforem. Práce čerpá z dostupné literatury a odborných článků. Nejpřínosnějšími knihami pro ni byly *The Early History of the Monastery of Cluny* od Lucy M. Smith, *The Cluniacs and the Gregorian Reform* od Herberta E. J. Cowdreyho a *Burgundsko, kraj mnichů: Citeaux a Bernard z Clairvaux* od Milana Kameníka.

První kapitola nastiňuje situaci, která vládla na území Západofranské říše po smrti císaře Karla Velikého. Zabývá se majetkovým uspořádáním této doby a snahami pozdějších reformátorů tuto situaci zlepšit. Dále se zabývá založením kláštera Cluny vévodou Vilémem I. Akvitánským a následnou vládou prvního clunyjského opata Berna. Vysvětluje důvody, za kterých byl klášter svěřen papeži a jak takové osvobození probíhalo v praxi. Dále uvádí principy nejdůležitějšího klášterního dokumentu – Benediktovy řehole. Objasňuje, jak řehole vznikla a jaké její části byly nejdůležitější pro chod kláštera. Dále uvádí, nakolik se tato řehole změnila po úpravě Benediktem z Aniane.

Druhá kapitola popisuje vládu nového opata Oda a jeho reformní aktivity, které rozvíjel ponejvíce na franském území. Dále rozvíjí osobnost Odova nástupce Majola. Popisuje reformu kláštera St. Benigne skrze jeho žáka Viléma z Volpiana a pozdější reformní vliv tohoto kláštera. Tato kapitola dále popisuje rozdíly mezi mnišstvím v Západofranské říši a Svaté říši římské. Uvádí

clunyjské reformní snahy na říšském území a především se zabývá vznikem tří významných reformních proudů, inspirovaných clunyjskou reformou, ale uzpůsobených říšským podmínkám, které vzešly z říšských klášterů Sv. Maximina a Gorze. Dále popisuje vznik významných říšských reformních center a jejich reformní úspěchy. Zaměřuje se také na říšské kláštery reformované z Cluny, především na klášter Hirsau, které ovšem nebyly klášteru Cluny podřízeny.

Dále se práce zabývá vládou dalšího opata Odila. Objasňuje vznik svátku Památky zesnulých a také vznik dvou zásadních církevních hnutí Božího míru (*Pax Dei*) a Božího příměří (*Treuga Dei*). Soustředí se na Odilovy reformy ve Španělsku, ustanovení tradice poutí do jím reformovaného španělského poutního kláštera Santiago de Compostella a reformy dalších španělských klášterů. Mimo Španělsko se také soustředí na vstup clunyjské reformy do Anglie, reformování tamních klášterů a vztah clunyjského opata se španělskými a anglickými panovníky.

Třetí kapitola se zaměřuje na osobu významného opata Huga ze Semuru, který vládl klášteru Cluny v době největšího clunyjského rozkvětu. Zobrazuje jeho vztahy s papeži, s císaři Svaté římské a v neposlední řadě i jeho úlohu v boji o investituru. Dále se tato práce zaměřuje na kontroverzní vládu Hugova nástupce, opata Ponse z Melgueil, při které se klášter Cluny ocitl v první velké krizi. Zobrazuje průběh krize i Ponsovu snahu opět se ujmout vlády jako právoplatný clunyjský opat. Následně se zabývá osobou dalšího opata Petra Ctihodného, jeho snahami o návrat k principům řehole svatého Benedikta a jeho zájmem o arabskou kulturu, díky níž dal přeložit do latiny řadu významných arabských děl, včetně koránu.

Dále se kapitola zaměřuje na vznik nového mnišského řádu cisterciáků, na rozdíl, kterými se tito noví mniši odlišovali od starých benediktinů a následný spor mezi cisterciáckým opatem Bernardem z Clairvaux a clunyjským opatem Petrem Ctihodným. Kapitola uvádí důvod tohoto sporu a důsledky, které spor měl. Na závěr se práce zabývá dalším sporem mezi Petrem Ctihodným a Bernardem z Clairvaux ohledně pařížského učence Petra Abélarda a pozvolným růstem cisterciáckého vlivu, který nakonec zcela převzal místo v klášterní sféře, jež donedávna náleželo výhradně klášteru Cluny a jeho mnichům.

2. Počátky kláštera Cluny

2.1. Situace před monastickou reformou

Rozlehlá a mocná říše císaře Karla Velikého (768–814) se po smrti svého panovníka na počátku 9. století postupně hroutila. Hlavní příčinou tohoto úpadku byly neustálé nájezdy Normanů, kteří od roku 820 přepadávali Franskou říši, především v Burgundsku, Normandii a Lotrinsku. Ani na jiných místech nebyla situace lepší. Mnoho kdysi významných a bohatých klášterů bylo opakovaně pleněno maďarskými nájezdníky nebo Saracény z islámských území na Pyrenejském poloostrově.¹ Opati těchto klášterů byli bráni do zajetí a z nich opět drazé vykupováni.²

Na území Franské říše stále platil pozůstatek starého germánského práva, podle kterého byl panovník, či šlechtic, na jehož území stál klášter či kostel, jeho neomezeným vlastníkem.³ Disponoval veškerým majetkem těchto vlastnických klášterů a kostelů, zvaných *Eigenkirchen*, vybíral desátky, produkty vyrobené a vypěstované v klášteře, a další poplatky. Biskupové, opati a faráři byli doživotními vazaly tohoto laického vlastníka.⁴ Král či šlechtic měl právo sám zvolit opata a do této funkce mohl jmenovat kohokoli chtěl, bez ohledu na to, zda byl dotyčný mnich, nebo laický šlechtic. Tento vliv světského pána způsobil, že kláštery šly ke stále větší sekularizaci. Později došlo vlivem reformy Benedikta z Aniane k jistému zlepšení, jelikož část šlechty předala svá práva nad kostely a kláštery správě diecézním biskupům.⁵

Ovšem se začátkem ničivých normanských nájezdů, upadaly vyrabované a vypálené kláštery do hluboké krize. Neměly co odvádět zchudlým laickým vlastníkům a biskupům, a většinou už nedokázaly ochránit ani mnichy, kteří v nich žili. Tito mniši byli mnohdy ze zničených klášterů vyháněni nájezdníky. Kláštery ztrácely svou duchovní a kulturní podstatu. Přicházely o pozemky a

¹ MULLINS, Edwin: Cluny: in search on God's lost empire, New York, BlueBridge, 2006, s. 15.

² HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, Benediktinské sešity, svazek 11, Praha, Čeští benediktini, 1998, s. 3.

³ FRANZEN, August: Malé církevní dějiny, Praha, Zvon, 1992, s. 87.

⁴ BROOKE, Christopher: Evropa středověku v letech 962–1154, Praha, Vyšehrad, 2006, s. 333.

⁵ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 119.

majetky, které jim zajišťovaly obživu.⁶ S materiálním úpadkem nastal i úpadek duchovní. Řehole svatého Benedikta nebyla v těchto podmínkách příliš dodržována.

V roce 853 se král Karel Holý rozhodl nastalý úpadek obrátit k lepšímu a svolal synodu v Soissons.⁷ Pověření úředníci podrobně zaznamenávali stav a hospodářské poměry klášterů v porovnání s dobou Karla Velikého a jeho syna Ludvíka Pobožného.⁸ Tento slibný začátek ale překazil další útok Normanů, a tím i skončila jakákoli snaha o pomoc zničeným a vyrabovaným klášterům. Některé kláštery měly snahu se zachránit samy a snažily se obnovit své kulturní bohatství, jiné stagnovaly. Koncem 9. a na počátku 10. století se situace začala poněkud zlepšovat. Ovšem vlivem neutěšených minulých desetiletí značně poklesla vzdělanost. Drtivá většina mnichů, a dokonce i opatů, neuměla číst ani psát. Kvůli tomu nerozuměli řeholním kánonům a nedokázali je vyložit ostatním. „*Své povinnosti plnili ledabyle, oblékali se nevhodně ke svému postavení a bez důvodu z kláštera odcházeli.*“⁹ Před ustanovením řehole svatého Benedikta bylo zcela běžné, že mnich, který složil své sliby před opatem kláštera, do kterého vstupoval, mohl po opatově smrti klášter svobodně opustit.¹⁰ To ukončil až svatý Benedikt z Nursie zavedením slibu stálosti.

2.2. Založení kláštera Cluny a opat Berno z Baume

Centrem nového náboženského rozmachu se na počátku 10. století stal burgundský klášter Cluny. Zásahu na jeho založení měl nejen jeho zakladatel, vévoda Vilém Akvitánský, ale také jeho první opat Berno (cca. 850–927) z kláštera Baume-les-Messieurs v diecézi Mâcon v Burgundsku. Ačkoli Berno pocházel z bohaté šlechtické rodiny (jeho strýcem byl dokonce král Ludvík II. Kocktavý),¹¹ v laickém životě svoji budoucnost neviděl. Rozhodl se proto vstoupit

⁶ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery: 2000 let křesťanského umění a kultury, Praha, Slováry, 2008, s. 72.

⁷ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 5.

⁸ Tamtéž, s. 5.

⁹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů: Citeaux a Bernard z Clairvaux. Praha, Vyšehrad, 2003, s. 55.

¹⁰ Tamtéž, s. 55.

¹¹ EVANS, Joan: Monastic life at Cluny 910–1157 [Hamden, Conn.], Archon Books, 1968, s. 2.

do kláštera. Svou řeholní cestu započal v klášteře sv. Martina v Autumu. Poté pokračoval přes klášter Cigny, který dal sám na svých pozemcích postavit ještě jako laik,¹² a kde se posléze stal opatem. Cigny měl celý život ve velké oblibě.

Koncem 9. století začala pozvolna svítat naděje na zlepšení situace. Zakládaly se nové kláštery a mnišský život dostával opět novou šanci. Z Cigny vzešla prostřednictvím opata Berna nová benediktinská reforma založená na principech řehole svatého Benedikta, upravené podle cášských dekretů Benedikta z Aniane.¹³ V této době byl Berno požádán, aby zreformoval nově založený klášter Baume. Berno nabídku přijal a nakonec se tam i usadil. Klášter Baume byl od počátku existenčně závislý na Cigny. V roce 894 se Berno vydal do Říma, kde mu papež písemně potvrdil, že přijímá klášter Cigny pod svoji ochranu. Tímto byla zajištěna autonomie kláštera, mniši si sami mohli zvolit svého opata a nemuseli platit desátky místnímu biskupovi.¹⁴

Ve svém novém klášteře Baume se Berno setkal s vévodou Vilémem Akvitánským.¹⁵ Vévoda Vilém byl na svém území silný a suverénní vládce. „Ovládal obrovské území na jihu západě dnešní Francie. Leno mu sahalo na svém východním okraji až za Poitiers a Limoges a hraničilo s burgundským vévodstvím i královstvím. Také spravoval hrabství auverneské, bourgeské a mâconské.“¹⁶ S Bernovými reformními zvyklostmi vévodu seznámili jeho poddaní, kteří klášter Baume často navštěvovali.

Vévoda Vilém byl v té době už starší muž. Jediný syn, kterého měl, zemřel¹⁷ a ani jeho synovci¹⁸ nebyli požeháni dětmi. Zprávy o Baume a jeho opatovi ho zaujaly, proto se rozhodl darovat Bernovi území na stavbu dalšího kláštera. Kromě absence dědiců měl pro toto darování ještě jiný důvod. Vévoda Vilém kdysi spáchal vraždu, které, coby hluboce věřící křesťan, velmi litoval. Založení kláštera tedy viděl jako dobrý skutek, kterým by své hříchy odčinil.¹⁹

¹² EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 11.

¹³ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 6.

¹⁴ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, London, Oxford University Press, 1920, s. 11

¹⁵ Vévodův celý titul zněl vévoda Akvitánský, gótský markýz, hrabě z Auvergne, Velay a Bourges.

¹⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 53–54.

¹⁷ MULLINS, E: Cluny: in search on God's lost empire, s. 13.

¹⁸ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 3.

¹⁹ MULLINS, E: Cluny: in search on God's lost empire, s. 13–14.

V mâconském panství, ve vesnici jménem Cluny, stála stará villa z římského období, nazvaná Cluniacum.²⁰ Původně patřila Vilémově sestře Avě, hraběnce ze Chalon-sur-Saône, která se ale v roce 893,²¹ po smrti svého manžela, rozhodla odejít do kláštera a Vilémovi villu odkázala. Vévoda v ní pak choval své smečky psů a do okolních lesů jezdil často na lov. Opatu Bernovi se však lesnaté údolí kolem této villy zdálo pro nový klášter ideální. Tradovalo se, že se Vilém vzpouzel, že nemůže dát pryč své psy. Berno se ho tedy otázal, co si myslí, že mu více poslouží v soudný den. To co vykonal pro mnichy, nebo to, co vykonal pro psy?²² Vévoda tedy pod tíhou svého svědomí uznal svoji chybu a dne 11. září 910 v Bourges, za přítomnosti své choti Ingelberg, svých synovců, clermontského biskupa a dalších šlechticů,²³ tyto pozemky daroval opatu Bernovi.

Vzhledem k výše zmíněné bezdětnosti se vévoda Vilém rozhodl svěřit klášter nikoli pod správu své rodiny, ale pod ochranu římského papeže a apoštolů Petra a Pavla. Tím se zřekl jakýchkoli svých vlastnických práv vůči klášteru, a zakázal vměšování světské moci. Tento postup nebyl až tak neobvyklý. Pod papežskou ochranou se kláštery nacházely již dříve, například kláštery Fulda, Poutières, Vézelay a Aurillac.²⁴ Plynulo to z faktu, že Západofranská říše v té době postrádala silného panovníka, který by mohl klášterům poskytnout dostatečnou ochranu před loupeživými nájezdníky. Vévoda Vilém svobodně daroval apoštolům Petrovi a Pavlovi vesnici Cluny, společně s nádvořím, zámek v panství a kaplí, zasvěcenou svaté Panně a svatému Petrovi, a dary patřící ke Cluny – vesnice, kaple, vinice, pole, louky, lesy, vodní mlýny, kultivovanou i neobdělávanou půdou a nevolníky.²⁵ Vévoda tím žádal apoštolský stolec, aby ztrestal všechny, kteří by tento příkaz porušili a jakkoli se dotkli svobody a majetku kláštera, nejkrutějšími církevními tresty.²⁶ Vilém doslova vyjádřil přání, aby Bůh v takovém případě hříšníka „*vymazal z knihy živých.*“²⁷

²⁰ KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 75.

²¹ MULLINS, E: Cluny: in search on God's lost empire, s. 15.

²² SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 11–12.

²³ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 4.

²⁴ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 6.

²⁵ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 13.

²⁶ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 6.

²⁷ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 55.

Cluny, osvobozené od moci místních laických vlastníků, za toto privilegium posílalo každých 5 let do Říma tribut deseti solidů²⁸ na udržování planoucích svící kolem hrobu apoštolů. Tato povinnost vytvořila první pouto s Římem.

Opat Berno, ihned po přijetí území, na něm začal horlivě stavět. Mniši napřed podle svých dovedností a možností stavěli pouze jednoduché domy ze dřeva.²⁹ Brzy byl rozestavěn kostel svatého Petra a naplánovány příbytky pro mnichy.³⁰ Stavba kláštera se ale kvůli nedostačujícím finančním prostředkům musela pozastavit. Mimo jiné také proto, že v roce 918 vévoda Vilém Akvitánský zemřel. Ani další stavby nepostupovaly příliš rychle. Dokonce ani v době Bernovy smrti (927) nebyl klášter ještě dokončen.³¹ Berno s sebou do nového kláštera přivedl 12 mnichů. 6 mnichů z kláštera Baume a dalších 6 z kláštera Cigny. Ještě i po převzetí Cluny vykonával v obou kláštorech funkci opata. K těmto třem klášterům se poté přidal ještě klášter Déols, který Bernonovi podstoupil rytíř Ebbo, který ho v roce 917 sám založil podle clunyjské zakládací listiny.³² Dále byl pod Bernovu ochranu uveden ještě klášter Massay. A nakonec ještě kláštery Saint-Lothain a Mouthier-en-Bresse.

Nejvíce Bernovi záleželo na tom, aby se Benediktova řehole opět vrátila do všech klášterů a byla dodržována. S nejvyšší přísností dbal ve svých kláštorech na dodržování jejích principů – jednotnosti v modlení, zpěvu žalmů, v jídle, oblékání, zřeknutí se osobního majetku, a naprosté poslušnosti.³³ Velmi důsledně pak dohlížel, zdali je mniši opravdu plní. V některých bratrech to vzbuzovalo odpor a v jiných posměch, jak svědčí legenda, podle níž byl pozdější druhý clunyjský opat Odo, před vstupem do kláštera Baume, ostatními poučen, že zvyklosti opata Berna jsou bití, pouta, vězení a půst.³⁴ Postupem času nespokojenost rostla a v Cluny vznikla proti Bernovi opoziční strana, kterou nadto vedl jeho vlastní synovec Wido.

Po smrti opata měli mniši výhradní právo na svobodnou volbu nového opata. V této volbě je nemohl ovlivňovat ani vévoda Vilém, ani nikdo jiný. Berno

²⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 55.

²⁹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 1.

³⁰ Tamtéž, s. 12.

³¹ Tamtéž, s. 16.

³² KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 75.

³³ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 7.

³⁴ Tamtéž, s. 7.

si však i přes toto právo svého nástupce vybral sám. Avšak ujistil se, že s tímto nástupcem všichni mniši souhlasí, což se později stalo pro Cluny směrodatným postupem.³⁵ Odo, který byl vybrán coby nástupce, vládl spolu s Bernem již od roku 924, když se už velmi zhoršil Bernův zdravotní stav. Kvůli tlaku stále silné opoziční strany Berno nemohl svému nástupci Odovi předat všech svých 7 klášterů, ale byl nucen je rozdělit. Vůdce opoziční strany, Wido, dostal, coby člen Bernonovy rodiny, rodinná opatství Cigny, Baume, Saint-Lothain a Mouthier-en-Bresse.³⁶ Odo získal zbývající Cluny, Déols a Massay. 13. ledna 927 opat Berno zemřel. Wido se pokusil zmocnit se celého majetku násilným a po následné potyčce se s rámci udržení míru strana vyznávající benediktinskou reformu spolu s Odem přesunula do Cluny. Opoziční klášter Baume za nějaký čas opět upadl.³⁷ Ještě na začátku Odova panování bylo Cluny stále jen malým chudým klášterem s dvanácti mnichy a nedokončeným klášterním areálem.³⁸ Vládli mu však pokrokoví a moudří opati, kteří dokázali využít své autonomie a papežské ochrany, a pod jejichž vedením klášter bohatl a vzkvétal.

2.3. Řehole Benedikta z Nursie

Clunyští mniši se řídili řeholí, sepsanou svatým Benediktem z Nursie. Tato verze byla později uzpůsobena novějším podmínkám svatým Benediktem z Aniane.

Benedikt z Nursie (asi 480–550) pocházel z bohaté měšťanské rodiny. Krátce studoval v Římě, ale kvůli znechucení nad římskou morální zkažeností se brzy vrátil a usadil se jako poustevník v Subiacu blízko Říma. Zvěsti o něm se rychle šířily, proto byl zanedlouho požádán, aby se stal opatem kláštera ve Vicovaru.³⁹ Benediktovo přísné vedení se ovšem mnichům brzy znelíbilo a poté, co se ho dokonce pokusili otrávit,⁴⁰ byl nucen se vrátit do Subiaca. Postupně se kolem Benedikta začali shromažďovat žáci, se kterými v Subiacu založil 12

³⁵ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 7.

³⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 57.

³⁷ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 8

³⁸ KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 76.

³⁹ GRÜN, Anselm: Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života, Praha, Vyšehrad, 2004, s. 22.

⁴⁰ Tamtéž, s. 23.

klášterů s dvanácti mnichy. V roce 530 s nimi odešel do Montecassina. Tam zničil dosud fungující pohanské svatyně, dal vykácet posvátný háj a Apollónův chrám změnil na kapli sv. Martina. Kolem oltáře vystavěl kapli sv. Jana Křtitele a na vrcholu Montecassina postavil klášter.⁴¹ V nově založeném klášteře pak vládl jako opat.

Benedikt psal svoji řeholi po mnoho let. Při své práci vycházel, jak ze svých osobních zkušeností, tak i z řeholí svých četných předchůdců. Jmenovitě můžeme narazit na zmínku o Basilovi Velikém (330–379), z jehož řehole Benedikt vydatně čerpal. Dále je zmiňován také Origénes (zemřel 253), Cassianus (zemřel 430) a Augustinus (zemřel 430)⁴². Dále mu za vzor jeho řehole sloužila předloha Caesaria z Arles (asi 470–542) a především tzv. *Mistrova řehole*, která vznikla v Itálii někdy po roce 500, a která pro Benedikta představovala největší zdroj znalostí.⁴³

Benedikt řeholi uspořádal do úvodu a sedmdesáti tří rozdílně dlouhých kapitol. Pro klášter řehole představovala návod, jak by měl vypadat život v autonomním klášteře, a jakým způsobem by měl být spravován, aby mohl být zajištěn správný duchovní život. V prvních kapitolách se Benedikt zabývá poslušností, mlčenlivostí a pokorou. Všechny tři vlastnosti pro něj měly velký význam. Poslušnost a pokora vůči Bohu, opatovi a ostatním bratřím byla pro Benedikta jakýmsi odrazovým můstkem, s jehož pomocí se mnich mohl přiblížit k Bohu a jeho dokonalosti.⁴⁴ „*Mohl vystavět ze svých dobrých skutků žebřík a vystoupat po něm až k Bohu.*“⁴⁵ Mlčenlivost chránila mnichovu duši před *hříchy jazyka*,⁴⁶ v mnoha klášterech bylo zapovězeno mluvit v kostele, při jídle, práci a koupeli. Pro komunikaci při jídle vyvinul každý klášter svoji znakovou řeč.⁴⁷ Pokud měl mnich mluvit, měl vést pouze náboženské rozhovory nebo se modlit. Benedikt totiž pokládal „*lehkomyslné žerty, prázdné řeči a rozpustilá slova*“⁴⁸ za nepřijatelné pro klášterní prostředí.

⁴¹ GRÜN, A: Svatý Benedikt z Nursie, s.26.

⁴² HOLZHERR, George: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života (komentář), Praha, Benediktinské arcidiecézní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001, s. 14–16.

⁴³ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha, Vyšehrad, 2001, s. 28.

⁴⁴ HOLZHERR, G: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života, s. 71.

⁴⁵ Řehole Benediktova, kapitola 7, s. 13.

⁴⁶ HOLZHERR, G: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života, s. 78.

⁴⁷ BLASCHKE, Jorge: Záhadný středověk: Tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů. Praha, Mladá fronta, 2006, s. 125.

⁴⁸ Řehole Benediktova, kapitola 6, s. 13.

Novic, který úspěšně absolvoval jeden rok trvající noviciát, složil v oratoriu za přítomnosti opata a celé komunity slib poslušnosti a stálosti. Tento slib prosadil Benedikt z Nursie, aby tak zabránil toulavým mnichům putovat od kláštera ke klášteru a využívat jejich pohostinství.⁴⁹ Pokud měl nově jmenovaný mnich nějaké majetky, měl je darovat chudým, nebo je odkázat klášteru a sám se vzdát veškerého osobního vlastnictví. Klášter měl být podle Benediktových představ autonomní a neměl mít žádné vazby na jiný klášter.⁵⁰ Měl být hospodářsky soběstačný s vlastními budovami a pozemky.

Mniši si zcela svobodně volili svého opata. Zvolený opat byl poté vysvěcen biskupem. Opat si sám vybíral své podřízené (převor, celerarius, sakristán, almužník, atd.), aby mohla jeho správa probíhat klidně, bez rušivých elementů okolí. Mimoto se opat radil s ostatními bratry o každodenních záležitostech a při rozhodování měl zvažovat jejich názor.⁵¹

Dále se Benedikt zabýval základními potřebami. Mniši v zimě spali 8 hodin a v létě 6 hodin, spolu s odpoledním odpočinkem.⁵² Každý z bratří měl nárok na takové množství jídla, kolik sám potřeboval, maso ovšem bylo zakázáno a vyhrazeno pouze pro nemocné. Víno sice mnichům nebylo doporučováno, ale sám Benedikt přiznával, „že o tom nelze mnichy přesvědčit,⁵³ proto pro každého připustil heminu vína.⁵⁴ Toleroval i výjimky, především v horkých letních měsících, ovšem důrazně varoval před opilostí.⁵⁵

Dalších třináct krátkých a stručných kapitol popisuje podobu, v jaké mají být vedeny bohoslužby. Hlavní povinností kláštera bylo společné zpívání souboru bohoslužeb nazvaného *Opus Dei*.⁵⁶ Tento soubor určoval denní rozvrh a vše ostatní se mu muselo přizpůsobit. Pro každou modlitbu existovaly přesné pokyny.

„Benediktinské bohoslužby zahrnovaly kromě mší i tzv. církevní hodinky. Tyto modlitby byly zavedeny na výzvu biblického žalmu (116, verš 164), velebení pána 7krát denně. Den začínal vigiliemi (známými také jako noktury nebo matutinum) v půl jedné ráno v létě a v jednu hodinu v zimě. Za úsvitu, kolem

⁴⁹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 31.

⁵⁰ Tamtéž, s. 30.

⁵¹ HOLZHERR, G: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života, s. 55.

⁵² LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 35.

⁵³ Řehole Benediktova, kapitola 40, s. 28.

⁵⁴ GRÜN, A: Svatý Benedikt z Nursie, s. 91.

⁵⁵ HOLZHERR, G: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života, s. 143.

⁵⁶ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 35.

čtvrté hodiny ranní, následovaly laudy. Kolem šesté hodiny ráno se sloužila prima, v devět hodin následovala tertia (třetí církevní hodinka), před polednem se konaly sexty a v polovině odpoledne nony (devátá hodinka). V půl páté odpoledne byli slouženy nešpory a den končil krátkým kompletářem v šest hodin večer.⁵⁷

Noční modlitby patřily k nejdelsím a nejpropracovanějším. Byly rozděleny do částí nazvané nokturny, každá z těchto částí se skládala ze šesti žalmů, čtyř čtení, nebo také z meditativních veršů k námětu jednotlivých čtení.⁵⁸ V neděli a ve svátek obsahovaly noční obřady hned tři nokturna.⁵⁹

Mniši řídili svůj denní řád ročním obdobím. V létě na práci připadalo více hodin, než na studium, zatímco v zimě tomu bylo naopak. Klášter byl Benediktem chápán jako pevnost křesťanství uprostřed hříšného a zkaženého světa, „bojový tábor připravený vést duchovní válku ve jménu božím.“⁶⁰

V konečném výsledku nebyla Benediktova řehole zdaleka tak přísná, jako řehole již zmíněných Benediktových předchůdců. Například oproti *Mistrově řeholi*, byla znatelně kratší,⁶¹ psána srozumitelným jazykem a především nahlížela na mnicha jako na dobrého božího služebníka, na kterého není třeba neustále přísně hlídat a trestat.⁶² Řehole tedy rychle získávala na oblibě a šířila se mezi jednotlivými kláštery.

Nemalou zásluhu na popularizaci řehole a svatého Benedikta měl i papež Řehoř Veliký (590–604) a jeho slavné a hojně čtené 4 knihy *Dialogů*, které vypráví o „životech a zázracích svatých v Itálii.“⁶³ Druhý díl svých *Dialogů* Řehoř věnoval Benediktovi a většinu prostoru mu přenechal i ve čtvrtém díle.

V pozdějších staletích, po reformě Benedikta z Aniane, se Benediktova pečlivě střežená rovnováha mezi modlitbami, prací a odpočinkem vychylovala, jelikož manuální práce ustupovala do pozadí a naopak přibývalo liturgických obřadů. Kláštery se stávaly bohatými duchovními středisky, mniši se více věnovali jejich správě a na práci již neměli čas.

⁵⁷ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 118–119.

⁵⁸ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 36.

⁵⁹ Tamtéž, s. 36.

⁶⁰ Tamtéž, s. 35.

⁶¹ GRÜN, A: Svatý Benedikt z Nursie, s. 40.

⁶² Tamtéž, s. 34–35.

⁶³ GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: The second Benedict: A Review of Recent Scholarship, Foreword of Benedict of Aniane: The emperor's monk, Ardo's Life, Michigan, Cistercian Publications, 2008, s. 1.

2.4. Reforma Benedikta z Aniane

200 let po smrti Benedikta z Nursie se kláštery dostaly do úpadku vlivem ničivých nájezdů, což způsobilo jejich stagnaci, sekularizaci a celkový úpadek mnišského života. V této době se do popředí dostal další Benedikt, a sice svatý Benedikt z Aniane (cca. 750–821). Ve službách Ludvíka Pobožného, syna císaře Karla Velikého, proslul jako dohlážitel nad kláštery a jako reformátor Benediktovy Řehole.

Benedikt pocházel z gótské šlechtické rodiny. Jeho původní jméno bylo Witiza,⁶⁴ jméno Benedikt přijal až při křtu. Po tragické nehodě svého bratra se rozhodl tajně vstoupit do kláštera Saint-Seine blízko Dijonu.⁶⁵ Způsob jeho života v tomto klášteře naprosto neodpovídal životu ve společenství. Doslova žil „jako poustevník mezi cenobity.“⁶⁶ Ačkoli později zreformoval Benediktovu řeholi, kterou bezmezně obdivoval, svoji kariéru začal naopak coby její odpůrce. Opovrhoval jí jako příliš mírnou a vhodnou pouze pro novice a slabochy.⁶⁷ Sám vyznával přísný východní asketismus, týral se drastickými pústy a byl schopen se dlouhou dobu nemýt ani neholit, „že spíš připomínal zvíře, než člověka.“⁶⁸

Postupem času však jeho nadšení pro Benediktovu řeholi začalo nad tímto přílišným asketismem převažovat. Díky svému zápalu byl brzy povýšen do úřadu celeraria.⁶⁹ Po pěti letech strávených v klášteře ho zdejší bratři požádali, aby se ujal role opata. Benedikt se této žádosti vzdíral, protože věděl, že mniši by se jen těžko přizpůsobili přísným pravidlům řehole, které měl v úmyslu nastolit.⁷⁰ Nakonec nenašel jiné východisko, než z kláštera uprchnout na své rodinné pozemky. Tam, blízko řeky Aniane v roce 782 postavil celu a společně s několika přáteli tam žil asketickým životem naplněným rozjímáním a těžkou prací. Právě na manuální práce kladl velký důraz, mniši sami obdělávali půdu a jedli pouze to, co vypěstovali.⁷¹ Stavby byly dřevěné a jednoduché, protože zdobení se považovalo za hřích. Navzdory skromné a přísné řeholi stále

⁶⁴ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 60.

⁶⁵ GRABOWSKY, A, RADL, C: The second Benedict, s. 8.

⁶⁶ Tamtéž, s. 8.

⁶⁷ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 5.

⁶⁸ Tamtéž, s. 5.

⁶⁹ GRABOWSKY, A, RADL, C: The second Benedict, s. 9. Bratr celerarius dohlážel na klášterní spíže a sklepy a staral se o dostatek jídla.

⁷⁰ Tamtéž, s. 9.

⁷¹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 5.

přibývalo nových uchazečů. Z prosté dřevěné cely se postupem času stal nádherný a okázalý klášter pod císařskou ochranou Karla Velikého.⁷² Benedikt se staral o kulturní obohacení, zval do Aniane zpěváky a gramatiky a shromáždil také velké množství knih.⁷³ Celý život se věnoval soustavnému studiu Řehole. Navštěvoval jednotlivé kláštery, sbíral další informace a snažil se proniknout do nejasností, na které narazil. Od roku 813 se Benediktova řehole začala šířit po burgundských kláštorech, a zakrátko byly reformovány i některé kláštery v Akvitánii.

Při této příležitosti se v Akvitánii seznámil s Ludvíkem Pobožným, akvitánským králem a synem císaře Karla Velikého, a nadchl mladého panovníka pro svoji reformní činnost. V roce 814 Karel Veliký zemřel a Ludvík Pobožný se posadil na otcův trůn. Reforma dostala nový náboj právě za Ludvíkovy podpory. Benediktovi byl svěřen úřad opata v alsaském klášteře Marmoutier.⁷⁴ Poté pro něj Ludvík nechal vystavět bohatý klášter v údolí řeky Inden,⁷⁵ který se měl stát modelovým klášteřem v království.⁷⁶ Benediktova reformní snaha sklízela velké úspěchy. Zanedlouho byl jmenován vládcem nad všemi kláštéry v království,⁷⁷ jakýmsi „velkoopatem“,⁷⁸ který měl v rukou veškerou moc ohledně šíření Benediktovy řehole po území Franské říše.

Za účelem rozšíření Benediktovy řehole byly do Cách svolány 2 synody. Na té první v roce 816 bylo rozhodnuto, že mniši budou jednotně dodržovat řeholi svatého Benedikta. Opati byli vyzváni, aby si ji přečetli a snažili se ji ve svých kláštorech co nejuvěrněji ustanovit.⁷⁹ Pro velký zájem o řeholi a některé její podružné otázky, které nebyly příliš vysvětleny, jako bylo například jídlo, koupel a holení v době půstu, bylo vedeno ještě několik menších vysvětlujících synod.⁸⁰

Pouze o několik měsíců později, v roce 817, byla svolána druhá cášská synoda za přítomnosti opatů ze všech částí Franské říše. Opati a Benedikt na této synodě „*diskutovali o prvních principech řehole, pokoušeli se objasnit*

⁷² LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 77.

⁷³ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 5–6.

⁷⁴ GRABOWSKY, A, RADL, C: The second Benedict, s. 10.

⁷⁵ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 78.

⁷⁶ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 6.

⁷⁷ Tamtéž, s. 6.

⁷⁸ GRABOWSKY, A, RADL, C: The second Benedict, s. 10.

⁷⁹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 78.

⁸⁰ Tamtéž, s. 79.

temné a pochybné body, odstranit předchozí chyby a potvrdit užitečné a efektivní zvyklosti“.⁸¹ Z těchto jednání vznikly tzv. *consuetudines*,⁸² tedy doplňující předpisy, které řeholi vysvětlovaly, vykládaly, nebo jí dokonce i odporovaly.⁸³

Z těchto shromáždění zůstalo nepřeberné množství dekretů a předpisů, ratifikovaných císařem, které byly spojeny v jeden císařský edikt pod názvem *Klášterní kapitularium*.⁸⁴

Stejně nesmlouvavě jako již zmiňovaný opat Berno, i Benedikt z Aniane kladl velký důraz na jednotnost všech principů řehole. Jakékoli rozdíly, i ty sebenepatrnější, byly přísně potlačeny. V souladu s císařskými dekrety císař jmenoval pověřené osoby,⁸⁵ které přicházely na neohlášené kontroly do jednotlivých reformovaných klášterů a přesvědčovaly se, zda se v nich dekrety skutečně dodržují. Kláštery také měly povinnost poslat několik svých mnichů do Benediktova kláštera Inden, kde se dokonale vzdělávali v benediktinské observanci.⁸⁶ Řehole svatého Benedikta se rozšířila po celé západní Evropě,⁸⁷ velký vliv měla především v německy mluvících zemích.

Benedikt provedl v řeholi svatého Benedikta z Nursie celou řadu změn. Ovšem jeho dobře míněná modernizace se od původní myšlenky řehole spíše vzdalovala. Rovnováha mezi modlitbami, prací a odpočinkem, na které si Benedikt z Nursie zakládal, byla výrazně narušena. V nově řeholi bylo méně manuální práce, ale zato více modliteb a propracovanější liturgie. Mniši, kteří se museli modlit po celý den skoro neustále, neměli na svoji práci čas, a proto museli zaměstnat místní sedláky nebo mnichy z chudých poměrů, tzv. bratry laiky.⁸⁸ V roce 821 Benedikt z Aniane zemřel a jeho reforma ho příliš dlouho nepřežila. Velký a mocný klášter Aniane zanedlouho po jeho smrti ztratil vliv a začal pozvolna upadat. Mnoho klášterů se vrátilo do držení laických šlechticů. Vše skončilo vpádem Normanů do Franské říše, kterým byl rozvoj mnišského života na delší dobu přerušeno.⁸⁹

⁸¹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 6–7

⁸² GRABOWSKY, A, RADL, C: The second Benedict, s. 13.

⁸³ Tamtéž, s. 13.

⁸⁴ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 78.

⁸⁵ Tamtéž, s. 79.

⁸⁶ Tamtéž, s. 79.

⁸⁷ Tamtéž, s. 80.

⁸⁸ BLASCHKE, J: Záhadný středověk, s. 134–135.

⁸⁹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 8.

3. Monastická reforma

3.1. Monastická reforma v Západofranské říši

Po smrti prvního opata Berna v roce 927 se novým opatem stal Odo (878–942). Tento druhý clunyjský opat byl proslulý svým vzděláním a přísně asketickým životem. Pocházel z významné šlechtické rodiny, z matčiny strany měl být dokonce spřízněn s francouzskou královskou rodinou.⁹⁰ Jeho otec, rytíř Ebbo, který Cluny daroval již zmíněný klášter Déols, patřil ke královským družiníkům a také sám Odo sloužil u zakladatele Cluny, vévody Viléma Akvitánského, jako jeho páže.⁹¹ Odo vstoupil do kláštera sv. Martina v Tours a také studoval v Paříži filozofii a svobodná umění.⁹² Svého vzdělání využil v dalších letech, když upravil dílo papeže Řehoře Velikého *Morália*.⁹³ Později Odo přišel do kláštera Baume, kde se stal vychovatelem noviců a oblátů.⁹⁴ Jako clunyjský opat důsledně dohlížel na to, aby jeho mniši dodržovali principy Benediktovy řehole, žili skromně, nevlastnili žádný soukromý majetek, a nejedli maso.⁹⁵ Díky této své horlivosti a stále skloněné hlavě si od mnichů vysloužil přezdívku „kopáč.“⁹⁶ Během své vlády Odo rozšiřoval liturgii Opus Dei a několikanásobně rozšířil počet zpívaných žalmů.⁹⁷ Během Vánoc a Velikonoc bylo zpíváno 75 žalmů. Dále byly v Cluny zavedeny předepsané hodiny ticha, ustanovené již v Baume.⁹⁸ Během nich mniši mezi sebou komunikovali pomocí znakové řeči. Odo usiloval o to, aby se zbožnost a umírněnost dostala více do povědomí laických šlechticů. Sepsal proto naučné dílo *Život svatého Geralda z Aurillacu*,⁹⁹ pojednávající o zbožném hraběti, který žil jako pravý mnich a

⁹⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 58.

⁹¹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 18.

⁹² Tamtéž, s. 19-20.

⁹³ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 8.

⁹⁴ BLASCHKE, J: Záhadný středověk, s. 158. Jako obláti se označují děti svěřené rodiči do kláštera na výchovu, ze kterých se později stali mniši.

⁹⁵ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 30.

⁹⁶ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 87. Jiné prameny uvádějí také přezdívku „hrobník.“

⁹⁷ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 27-28.

⁹⁸ Tamtéž, s. 28.

⁹⁹ LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, Praha, Vyšehrad, 2003, s. 73.

nakonec byl svatořečen.¹⁰⁰ Toto dílo o několik desetiletí později využil jeden z Odových nástupců jako vzor pro ideálního laického šlechtice.

Už v roce 927 Cluny získalo od krále Rudolfa Burgundského dekret, potvrzující jeho zakládací listinu a zaručující mu určitá privilegia.¹⁰¹ V roce 931 papež Jan XI. znovu potvrdil clunyjskou papežskou ochranu a svobodnou volbu opata, a udělil Odovi povolení k šíření clunyjské reformy.¹⁰² Tyto listiny byly pravidelně obnovovány následujícími králi a papeži.¹⁰³ Opat Odo za podpory papeže, krále a burgundské šlechty začal reformovat kláštery ve své domovině. V roce 929 převzal klášter Romainmoutier od Adelaidy, manželky krále Rudolfa II. Burgundského.¹⁰⁴ Dále zreformoval klášter Charlieu u města Roanne a kláštery Saint-Allyre v Clermontu, Saint-Sauveur v Sarlatu, v Saint-Cybardu v Angouleme, v Saint-Julien v Tours,¹⁰⁵ klášter Aurillac v Akvitánii¹⁰⁶ a na mnoha jiných místech.

V roce 930 byl Odovi králem Rudolfem svěřen k reformě starobylý klášter Fleury u Orleánu.¹⁰⁷ Právě do tohoto kláštera byly z Montecassina přeneseny ostatky sv. Benedikta z Nursie.¹⁰⁸ Fleurijsí mniši ale se zamýšlenou reformou nesouhlasili, vzbouřili se a odmítali Oda vpustit do kláštera. Někteří se dokonce vyšplhali na střechy, odkud na Oda a jeho průvod házeli kusy zdiva a kameny.¹⁰⁹ Teprve po třech dnech Odo zakročil, vyjel sám na oslu ke klášteru a mniši mu nakonec otevřeli bránu.¹¹⁰ Fleury bylo sice reformováno, ale zároveň si udrželo určité výhody a privilegia.¹¹¹ Ta byla v následujících letech potvrzena několika papeži.¹¹² Klášter Fleury neměl spadat pod žádnou církevní ani světskou pravomoc, kromě té královské.¹¹³ Opat Abbo z Fleury (988–1004) sepsal kánon *Collectio canonum*, ve kterém navrhl univerzální autoritu

¹⁰⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 61

¹⁰¹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 37.

¹⁰² HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 10.

¹⁰³ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform. Oxford University Press 1970, s. 16.

¹⁰⁴ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 11.

¹⁰⁵ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 61.

¹⁰⁶ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 58.

¹⁰⁷ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 63.

¹⁰⁸ BLASCHKE, J: Záhadný středověk:, s. 159.

¹⁰⁹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, Vyšehrad 2001, s. 96.

¹¹⁰ BLASCHKE, J: Záhadný středověk, s. 159. Podle jiné verze této legendy, Odo tajně vlezl do kláštera po žebříku a přesvědčil mnichy, aby otevřeli bránu.

¹¹¹ Tamtéž, s. 159.

¹¹² COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 33.

¹¹³ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 42.

apoštolského dohledu namísto toho biskupského.¹¹⁴ Zanedlouho se klášter Fleury stal reformním centrem clunyjské tradice. Jeho vliv se rychle šířil a podle fleurijské reformy bylo během 10. století reformováno mnoho klášterů, mezi nimi kláštery Evre, Bouxieres, St. Mansuy, a dva gaskoňské kláštery Sacerge a La Réole.¹¹⁵

Rok po reformě kláštera Fleury, v roce 931, vystavil papež Jan XI. (931–935) Odovi souhlas k dalším reformám. Opět vzrostl počet liturgie a žalmů.¹¹⁶ Cluny se stalo vlivným reformním centrem. Posledním klášterem, který Odo zreformoval byl klášter St. Julian v Toursu, který se také stal centrem reformy.¹¹⁷ Opat, které Odo dosadil do svých reformovaných klášterů, nadále rozšiřovali clunyjský reformní vliv a sami také zreformovali další kláštery. Několik důležitých klášterů Odo zreformoval i na území Svaté říše římské a Itálie, ty ovšem nedlouho po jeho reformě opět upadly.¹¹⁸

Opat Odo zemřel v listopadu roku 942 a novým opatem byl ustanoven Aymard (942–954/956). V době své 12 let trvající vlády velmi posílil clunyjské hospodářství a značně znásobil klášterní majetky.¹¹⁹ Cluny bylo obohaceno o 280 darovacích smluv a dekretů, což bylo téměř dvakrát tolik, než za vlády jeho předchůdce Oda.¹²⁰ V roce 948 Aymard získal papežskou ochrannou listinu, kterou mu byla potvrzena všechna práva a privilegia na jeho rozsáhlý majetek.¹²¹ Prestiž Cluny stále rostla a stejně tak se začal rozšiřovat i klášterní areál. Aymard byl ale nucen kvůli oslepnutí předčasně odstoupit.

Ještě za svého života jmenoval Aymard svým spolupracovníkem Majola z Forcalquier (906–994), potomka šlechtického rodu z Valensole,¹²² který se v roce 965 stal čtvrtým opatem.¹²³ Svými současníky byl obdivován pro svou vzdělanost a pokoru.¹²⁴ Byl také obratný diplomat, udržoval blízké vztahy s knížaty, králi i císaři. Jeho velkou obdivovatelkou byla císařovna Adelheid,

¹¹⁴ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 30.

¹¹⁵ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s 44–45.

¹¹⁶ BUCHMÜLLER, Wolfgang Gottfried. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, Marek a kol. Benediktini ve středověku. Třebíč, Amaprint–Kerndl, s.r.o, 2011, s. 75.

¹¹⁷ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 59.

¹¹⁸ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 248.

¹¹⁹ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 27.

¹²⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 72.

¹²¹ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 27.

¹²² SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 100.

¹²³ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 27.

¹²⁴ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 102-103.

manželka císaře Oty I. Velikého.¹²⁵ Právě za Majolovy vlády se začaly tvořit počátky pozdější rozsáhlé clunyjské kongregace. Majolus v roce 958 převzal od burgundského krále Konráda kláštery St. Amand a St. Paul-Trois-Chateaux, a mimoto určil místo, kde byl později postaven nový clunyjský klášter Paray.¹²⁶ Dále Majolus reformoval kláštery Sain-Honorat-de-Lérins, Marmoutier, Saint-Germain-d'Auxerre, Saint-Maur-des-Fossés a Saint-Pierre-le-Vif v Sens, který znovu upadl po Odově reformě.¹²⁷

Od jednoho z biskupů Majolus obdržel někdejší slavný klášter St. Benigne v Dijonu.¹²⁸ Majolus tam poslal 12 svých mnichů v čele se svým žákem Vilémem z Volpiana (962–1031).¹²⁹ Vilém patřil k Majolovým nejschopnějším žákům. Pocházel z urozené italské rodiny.¹³⁰ Pro svou velkou náboženskou horlivost měl přezdívku „nadřeholník.“¹³¹ Ve 20ti letech se stal strážcem relikvií a učitelem v klášteře v Lucedia blízko Vercelli.¹³² S opatem Majolem se setkal při jeho návštěvě Lucedia a spolu s ním odjel do Cluny. Z Majolova pověření zreformoval podle clunyjských zvyklostí klášter St. Saturnin (dnešní Pont-St. Esprit).¹³³ A asi o dva roky později se stal opatem kláštera St Benigne v Dijonu. V tomto klášteře opravil poškozené budovy, zavedl clunyjské zvyklosti a propagoval benediktinskou řeholi.¹³⁴ Mnoho mnichů ze St. Benigne sice po jeho příchodu odešlo, ale brzy začali přicházet noví zájemci o klášterní život, čímž počet mnichů nakonec 7krát překročil původní stav.¹³⁵ Vilémova sláva se brzy rozšířila za burgundské hranice. Byl stále častěji žádán o reformu klášterů v Západofranské říši.¹³⁶ Ovšem klášter St. Benigne stále zůstal ve vlastnictví místního biskupa a nebyl proto svěřen pod správu kláštera Cluny.¹³⁷ Tedy ani kláštery reformované Vilémem a St. Benigne se nedaly označit za podřízené klášteru a Vilém je nemohl osvobodit od dohledu opatů a dohlížet na ně jako

¹²⁵ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 105.

¹²⁶ Tamtéž, s. 118.

¹²⁷ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 16.

¹²⁸ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 119

¹²⁹ Tamtéž, s. 119

¹³⁰ DUBY, Georges: Rok tisíc. Praha, Argo, 2007, s.120.

¹³¹ Tamtéž, s. 76

¹³² KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 76.

¹³³ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 29

¹³⁴ DUBY, G: Rok tisíc, s. 119.

¹³⁵ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 77.

¹³⁶ DUBY, G: Rok tisíc, s. 120.

¹³⁷ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 77.

jediný svrchovaný opat.¹³⁸ Ze St. Benigne se díky Vilémovi stalo velké a slavné centrum clunyjské reformy,¹³⁹ nezávislé na Cluny. Jeho vliv se rozšířil až do Itálie. Vilém na svých zděděných pozemcích v Itálii blízko Turína¹⁴⁰ kolem roku 1003 založil nový klášter Fruttuaria.¹⁴¹ Tento klášter se později silně podílel na reformách ve Svaté říši římské.¹⁴² Celkově Vilém z Volpiana zreformoval na 30 italských a říšských klášterů.¹⁴³ Mimo to také reformoval klášter Fécamp v Normandii.¹⁴⁴ Kromě Fécampu byly z jeho podnětu reformovány i další kláštery jako Jumiéges, Mont-St.-Michel, St.-Ouen, Nernay, Caen, Bec-Hellouin a St.-Wandrille.¹⁴⁵ Ty se postupně stávaly dominantními clunyjskými centry na území Normandie.

Clunyjská reforma se i nadále šířila do dalších klášterů. Ne všechny ovšem byly na reformu připraveny. Když opat Majolus reformoval klášter St. Maur des Fosses, většina mnichů, spolu s bývalým opatem, raději odešla, než aby se podrobila Majolově přísné reformě, a klášter se nakonec od Cluny odpoutal.¹⁴⁶ Ani klášter Maior Monasterium se v clunyjském společenství dlouho neudržel.¹⁴⁷ Nehledě na těchto několik výjimek, se Cluny pod Majolovou vládou rozrůstalo a bohatlo. Byl postaven větší a honosnější klášterní kostel (později známý jako Cluny II),¹⁴⁸ který byl vysvěcen v roce 981.¹⁴⁹ Během Majolovy vlády bylo Cluny obdařeno mnoha majetkovými i finančními dary a sám Majolus postupně přebíral kontrolu nad nejdůležitějšími kláštery v království, jako byly Saint-Germain-des-Prés a slavné královské pohřebiště Saint-Denis.¹⁵⁰ Díky blízkému spojení s císařským dvorem se clunyjské zvyklosti začaly šířit také do klášterů v Itálii a Svaté říši římské. Majolus se těšil oblibě a podpoře u papeže Jana XIII.¹⁵¹ Také udržoval blízký vztah s Hugem

¹³⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 77.

¹³⁹ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 119.

¹⁴⁰ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 33.

¹⁴¹ DUBY, G: Rok tisíc, s. 120.

¹⁴² HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 30.

¹⁴³ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 79.

¹⁴⁴ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 33.

¹⁴⁵ MULLINS, E: Cluny: in search on God's lost empire, 103.

¹⁴⁶ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 120.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 121.

¹⁴⁸ KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 82.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 82.

¹⁵⁰ LE GOFF, J: Středověký člověk a jeho svět, s. 78.

¹⁵¹ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 114.

Kapetem, který se v roce 987 stal prvním francouzským králem.¹⁵² Západofranská říše se přetvořila ve francouzské království. V roce 994 Majolus ve svých 84 letech zemřel v klášteře Souvigny v Auvergne.¹⁵³ Král Hugo Kapet mu dal vystrojit honosný pohřeb a místo jeho odpočinku se později stalo známým svatým místem.¹⁵⁴

Majolus ještě za svého života jmenoval svým spolupracovníkem příštího clunyjského opata Odila z Mercoeur (962–1049),¹⁵⁵ potomka bohaté rodiny z Auvergne.¹⁵⁶ Odilo do Cluny vstoupil v roce 987 na naléhání již zmíněného opata Viléma z Volpiana.¹⁵⁷ Byl stejně jako jeho předchůdce Majolus obratný politik a organizátor náboženského života. Od svého předchůdce Majola převzal na 40 klášterů, ke kterým během své vlády přidal dalších 20.¹⁵⁸ Jako nový opat dosáhl v roce 994 na koncilu v Anse vyhlášení kánonů týkajících se každodenního chodu klášterního života, liturgických změn a kněžského chování, např. kněží museli dodržovat celibát a laici se měli ve středu a pátek postit, nebo alespoň podarovat chudé.¹⁵⁹ Kdo tato nařízení nezachovával, propadl klatbě, které ho mohl zbavit jen clunyjský opat.¹⁶⁰ Pod Odilovým vedením začala kolem roku 1000 vznikat kongregace clunyjských klášterů.¹⁶¹ Opat Odilo působil jako diplomatický poradce ve službách papežů a králů, často cestoval do klášterů v jiných zemích a těšil se všeobecné vážnosti.¹⁶² V roce 999 papež Řehoř V. udělil Cluny na žádost opata Odila a císaře Oty III. papežskou listinu posilující clunyjskou nezávislost a autonomii.¹⁶³ Opat Odilo i nadále pokračoval v reformních aktivitách svých předchůdců ve Svaté říši římské a Itálii, a zároveň vstoupil i do zatím pro Cluny neznámého Španělska a Anglie. Díky podpoře španělských a anglických panovníků mohl Odilo přestavět vnitřní klášterní komplex. Původní Cluny bylo většinou ze dřeva. Také dal postavit nový dormitář, refektář a dvě ubytovny pro muže a ženy, kteří do

¹⁵² SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 78.

¹⁵³ Tamtéž, s. 112.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 112.

¹⁵⁵ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 17.

¹⁵⁶ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 143.

¹⁵⁷ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy s. 29.

¹⁵⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 97

¹⁵⁹ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 77.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 77.

¹⁶¹ DUBY, G: Rok tisíc. s. 120.

¹⁶² BLASCHKE, J: Záhadný středověk, s. 161.

¹⁶³ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 149.

kláštera přicházeli.¹⁶⁴ Vystavěl také velkolepou klauzuru, vyzdobenou stovkami soch, které později kritizoval zakladatel cisterciáků sv. Bernard.¹⁶⁵ Podle slov jednoho kronikáře, Odilo „nalezl Cluny ze dřeva a zanechal ho v mramoru, jako Octavianus nalezl Řím z cihel a přestavěl ho do mramoru.“¹⁶⁶ Odilo navíc pro své mnichy, putující mezi kláštery, postavil ubytovny ve Vienne, Viviers, Avignonu a Arles.¹⁶⁷

V době své vlády zavedl opat Odilo jeden významný a dodnes slavený svátek Památky zesnulých, následující den po svátku Všech svatých, tedy 2. listopadu. Podle pověsti se Odilo rozhodl zavést tento svátek, protože mu jakýsi akvitánský poutník vyprávěl, že kdesi mezi Sicílií a Soluní leží ostrov plný hříšných duší, trpících v očistci. A právě díky modlitbám mnichů z Cluny a jejich almužnám chudým, mnoho těchto duší dojde spasení.¹⁶⁸ První sváteční bohoslužba se uskutečnila 2. listopadu 998.¹⁶⁹ Na tento svátek připadaly speciální žalmy a modlitby za zesulé křesťany, a speciální almužny pro chudé.¹⁷⁰ Svátek Památky zesnulých se brzy rozšířil po západní Evropě. Clunyjští mniši se modlili za zesulé denně s výjimkou neděle, kdy se oslavovalo Vzkříšení Páně. Tisíce lidí všech stavů do Cluny přicházelo zemřít a nechat se pohřbít.¹⁷¹

Koncem 10. st. se na církevní scéně vynořilo hnutí známé jako *Pax Dei* (Boží mír). Většina šlechticů se tehdy snažila rozmnožovat své statky válečnými výboji, což vystavovalo je, a především jejich poddané, stálému strachu o majetek a život.¹⁷² Ještě palčivější byly v této době obavy z blížícího se roku 1000 a předpovídaného konce věků. Hlavním zájmem *Pax Dei* bylo ochránit církevní majetky a vše, co k nim patřilo (včetně mnichů, služebníků, žen a dětí) před tímto poškozováním ze strany šlechty.¹⁷³

¹⁶⁴ BLASCHKE, J: Záhadný středověk, s. 162.

¹⁶⁵ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 100–101.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 91.

¹⁶⁷ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 20.

¹⁶⁸ LE GOFF, Jacques: Zrození očistce, Praha, Vyšehrad, 2003, s. 128.

¹⁶⁹ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 79.

¹⁷⁰ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 183.

¹⁷¹ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 20.

¹⁷² BÜCHMULLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyského mýtu (902 – 1109). In:

MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 76.

¹⁷³ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 179.

Za tímto účelem byly vyhlášovány mírové koncily. První z nich se uskutečnily v letech 989–990 v Carroux, Poitou a Narbonne.¹⁷⁴ Byly konány pod širým nebem za účasti všech vrstev, od biskupů a vysokých církevních hodnostářů až po nejchudší venkovany.¹⁷⁵ Přísahající se zavázali žít v míru a pokojně, dále, že nebudou přepadávat mnichy a jeptišky, v pátek se zřeknou pití vína a v sobotu jezení masa.¹⁷⁶ V následném procesí byly neseny relikviáře s ostatky svatých.¹⁷⁷ Dle svědectví kronikáře Raoula Glabera toto mírové shromáždění strhovalo přítomné biskupy i šlechtice natolik, že se hromadně zavazovali k dodržování mírových podmínek a navíc přísahali, že budou chránit kostely, trhy a další ohrožená místa.¹⁷⁸ Vzorem pro tyto šlechtice bylo již zmíněné dílo druhého clunyjského opata Oda *Život svatého Geralda z Aurillacu*.¹⁷⁹ Speciálně pro toho shromáždění byla zavedena i poněkud neobvyklá přísaha. Místo obvyklého vazalského slibu poslušnosti, který ukazoval společenskou hierarchii, byla tato přísaha společná, a zdůrazňující rovnost přísahajících.¹⁸⁰ Ti, kteří odmítli přísahat nebo spáchali trestný čin na chráněném místě, byli reálně ohrožováni exkomunikací,¹⁸¹ což se rovnalo naprostému zatracení z hlediska společnosti i církve. Žádný dobrý křesťan se neměl zdržovat v blízkosti exkomunikovaného, neměl s ním jíst, sedět, mluvit, ani se za něj modlit.¹⁸² Exkomunikovaný neměl nárok ani na křesťanský pohřeb.¹⁸³ Cluny sice díky své mírové aktivitě získalo řadu nepřátel, kteří se kláštery ve svém okolí cítili ohroženi,¹⁸⁴ ale přesto se *Pax Dei* postupně rozšířilo z Burgundska do celé Francie.¹⁸⁵

Po *Pax Dei* následovalo další církevní hnutí, které se označovalo jako *Treuga Dei* (Boží příměří).¹⁸⁶ S největší pravděpodobností bylo poprvé zmíněno na koncilu v Elne v roce 1027.¹⁸⁷ V případě *Treuga Dei* se jednalo o ještě širší

¹⁷⁴ DUBY, G: Rok tisíc, s. 106.

¹⁷⁵ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 84.

¹⁷⁶ DUBY, G: Rok tisíc, s. 106.

¹⁷⁷ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 172.

¹⁷⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 84.

¹⁷⁹ LE GOFF, J: Středověký člověk a jeho svět, s. 73.

¹⁸⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 89.

¹⁸¹ LE GOFF, J: Středověký člověk a jeho svět, s. 72.

¹⁸² SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 176.

¹⁸³ Tamtéž, s. 21–22.

¹⁸⁴ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů s. 84

¹⁸⁵ DUBY, G: Rok tisíc, s. 105.

¹⁸⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 84.

¹⁸⁷ SMITH, L. M: The Early history of the Monastery of Cluny, s. 179.

nařízení zachování všeobecného míru. Přisahající hromadně slibovali, že v určené dny míru nenapadnou kostel, nebudou útočit na neozbrojené kleriky, mnichy, jeptišky a jejich doprovod. Nezcizí koně ani dobytek, nebudou ohrožovat a okrádat sedláky a kupce. Zavázali se také, že budou chránit nezbranné a chudé proti válečníkům.¹⁸⁸ Toto nařízení mělo být dodržováno „od večerní pobožnosti ve středu do východu slunce v pondělí, a během velkých liturgických svátků, Vánoc, Velikonoc a ostatních. Kdo by toto ustanovení porušil, byl by exkomunikován. Kdo by se snad dokonce v těchto dnech dopustil nejhoršího zločinu vraždy, by byl vyhnán ze země a jako kající se měl vydat na pouť do Jeruzaléma.“¹⁸⁹ V roce 1042 bylo hnutí *Treuga Dei* vyhlášeno ve všech diecézích Francie.¹⁹⁰ Následně se rozšířilo i do Svaté říše římské a Itálie.¹⁹¹

V roce 1005 Cluny reformovalo klášter sv. Viktora v Marseille, který se během 11. století stal vlivným reformním centrem.¹⁹² Klášter byl svěřen Bohu a pod trestem exkomunikace jej žádný biskup ani nikdo jiný nemohl uzurpovat.¹⁹³ V roce 1010 opat Odilo reformoval klášter Saint-André-de-Gap a další kláštery. Papeži pravidelně potvrzovali clunyjskou autonomii a držení jejich rozsáhlých majetků.¹⁹⁴ Také Cluny bránil proti výbojným laikům. Na koncilu v Toulouse prohlásil papež Viktor II. klášter Cluny a jeho majetky za majetek sv. Petra. V roce 1026 byl Odilem zreformován klášter Vézelay v diecézi Autun. Hrabě Landeric z Nevers vyhnal opata a mnichy a uvedl na jejich místo mnichy z Cluny. To přineslo problémy s biskupem z Mâconu, které musel řešit sám opat Vilém z Volpiana, a nakonec bylo Vézelay podřízeno Odilovi.¹⁹⁵ V 11. století byly do Vézelay přeneseny ostatky Máří Magdalény a tím se klášter stal také významným poutním místem.¹⁹⁶ Klášter navíc ležel na poutní stezce do španělského kláštera Santiago de Compostella.¹⁹⁷

¹⁸⁸ DUBY, G: Rok tisíc, s. 107–108.

¹⁸⁹ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 22–23.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 22.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 22.

¹⁹² DUBY, G: Rok tisíc, s. 116.

¹⁹³ Tamtéž, s. 118.

¹⁹⁴ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 45.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 86.

¹⁹⁶ DRŠKA, V. Raně středověký klášter jako místo paměti. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 68.

¹⁹⁷ DRŠKA, Václav: Dějiny Burgundska: Nomen Burgundiae ve středověku, Praha, Veduta 2011, s. 172.

Opat Odilo vládl přes 50 let. Nehledě na svou nesmírnou moc a bohatství svých klášterů, vynikal svou dobročinností a soucitem s chudými. Klášter denně přijímal množství poutníků, nemocných a umírajících, kteří tam chtěli být pohřbeni.¹⁹⁸ Chudáci byli obdarováni chlebem a vínem, ve svátky dokonce i botami a oděvy.¹⁹⁹ Opat Odilo zemřel v roce 1049, ve svých 86 letech, v klášteře Souvigny.²⁰⁰ Tam byl také za přítomnosti mnichů z Cluny, Sauxillange, Paray, La Volte, Thiers a dalších klášterů, pohřben.²⁰¹ Jeho hrobka byla brzy uctívána jako svaté místo. V tomto směru se Odilova smrt a posmrtná sláva shodovala s předchozím opatem Majolem.

Jako další opat byl vybrán Hugo ze Semuru (1024–1109), který byl rovněž, jako všichni předchozí opati, potomek šlechtické rodiny. Studoval v clunyjském klášteře Saint-Marcel-lés-Chalon, a poté vstoupil do Cluny, kde v krátké době začal zastávat funkci velkopřevora.²⁰² Moc obrovské clunyjské kongregace byla v té době na vrcholu. Cluny mělo své reformované kláštery ve Francii, Itálii, Svaté říši římské, Španělsku a Anglii. Mezi lety 1068–1089 bylo několik clunyjských klášterů založeno i ve Svaté zemi.²⁰³ Hugovi, jako svrchovanému opatovi celé kongregace, podléhali clunyjští opati reformovaných klášterů, a z těchto klášterů plynuly do Cluny štědré příjmy.²⁰⁴ Hugo se často účastnil papežských a císařských záležitostí. Stal se také kmotrem císaře Jindřicha IV., a později v době boje o investituru mezi císařem Jindřichem IV. a papežem Řehořem VII., výrazně přispěl ke zlepšení jejich vztahu.²⁰⁵

Hugo i nadále reformoval další kláštery. Clunyjské zvyklosti zavedl do klášterů Moissac, Layrac, Saint-Gilles, Uzerche, Beaulieu, Monstierneuf, Saint-Cyprien-de-Poitiers, Saint-Martial-de-Limoges, Saint-Eutrope-de-Saintes, Saint-Étienne-de-Nevers, La Charité a Saint-Martin-des-Champs.²⁰⁶ Spolu se svým bratrem založili v Marcigny ženský klášter, kde se posléze jejich sestra Ermengarde stala první abatyší.²⁰⁷ V Lombardii bylo prostřednictvím Cluny

¹⁹⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 95.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 96.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 97.

²⁰¹ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 24.

²⁰² Tamtéž, s. 24.

²⁰³ Tamtéž, s. 32.

²⁰⁴ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 219.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 219.

²⁰⁶ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 31.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 29.

založeno nebo reformováno ještě mnoho dalších mužských i ženských klášterů.²⁰⁸

Hugo v pozdějších letech své vlády pokračoval ve velkolepé klášterní přestavbě, kterou započal jeho předchůdce Odilo. V Cluny od konce 11. století více než 20 let vznikal nový kostel (dnes označovaný jako Cluny III), který se později stal největší stavbou křesťanského světa.²⁰⁹ Opat Hugo byl neprávem považován za jednoho z nejschopnějších opatů. Za jeho 60 let dlouhé vlády dosáhl počet mnichů v klášteře okolo 300.²¹⁰ Podle svých současníků Hugo *vládl v clunyjském řádu stejným způsobem, jakým král vládne ve svém království*.²¹¹

3.2. Monastická reforma ve Svaté říši římské

Již druhý clunyjský opat Odo se při svém reformním úsilí obrátil k sousední Svaté říši římské. Cluny a jemu podřízené kláštery si zakládaly na své nezávislosti na biskupském a královském dohledu. Situace ve Svaté říši římské však byla od té západofranské diametrálně odlišná. V čele říšské církve stál sám císař, nikoli papež. Papež vystupoval po jeho boku pouze coby duchovní rádce.²¹² Církevní stavby a kláštery byly považovány za říšský majetek, nad kterým císař držel ochrannou ruku.²¹³ Na oplátku od nich požadoval vojenskou a hospodářskou pomoc²¹⁴ a sám se velkou měrou podílel na volbě opatů a biskupů. Biskupští kandidáti nejčastěji pocházeli z tzv. královské kaple, kanceláře Svaté říše římské, kde se projednávaly úřední záležitosti císařského dvora,²¹⁵ a do které patřili císařští úředníci, kaplani a písaři. Tato instituce

²⁰⁸ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 30.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 33.

²¹⁰ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 84.

²¹¹ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 25.

²¹² SUCHÁNEK, Drahomír: Imperium et sacerdotium: Říšská církev na přelomu prvního a druhého tisíciletí, Praha, Fontes, 2011, s. 131.

²¹³ Tamtéž, s. 184.

²¹⁴ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 101.

²¹⁵ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962–1154, s. 221.

zároveň sloužila jako škola, kde se žáci vzdělávali ve vojenských a administrativních povinnostech, ze kterých měli jako pozdější biskupové těžit.²¹⁶ V čele klášterní obnovy Svaté říše římské stál císař Ota III. a především jeho nástupce Jindřich II. (1002–1024), který byl považován za ideálního panovníka a ochránce říšské církve.²¹⁷ Biskupové a kláštery byli s tímto systémem srozuměni a nesnažili se z císařské moci vymanit. Naopak, církev s panovníkem plně spolupracovala a podporovala ho jak duchovně, tak materiálně.²¹⁸ Jindřich II. dohlížel na reformu svých klášterů a prosazoval svůj způsob církevní obnovy.²¹⁹ Pokud se někteří jeho reformám vzepli, Jindřich II. je tvrdě trestal, věznil je, konfiskoval jejich majetky, ale také sesadil nehodné opaty a ustanovil místo nich jiné.²²⁰ Říšské kláštery sloužily jako zabezpečení spásy panovníkovy duše. Pokud by byl klášter veden špatně, spása a mír by byly ohroženy, panovník tedy musel dohlížet na výběr vhodných opatů, a prosazovat reformní obnovu.²²¹ Pro císaře Jindřicha II. byly zájmy království a církve nedílně spojené.²²² Tento císař byl ostatně v dětství určen pro církevní kariéru. Dostalo se mu důkladného teologického vzdělání v kláštorech v Hildesheimu, Freisingu a Řezně²²³. Díky tomu měl přehled o monastické situaci v říši. Kláštery a církevní instituce byly králem právně a majetkově podporovány.²²⁴

Aby si Jindřich II. udržel dobré povědomí o církevní situaci, udržoval kontakty s velkými církevními reformátory.²²⁵ Clunyjský opat Odilo měl k Jindřichovi II. blízký vztah a často se jako doprovod zúčastňoval důležitých císařských cest.²²⁶ Doprovázel ho v roce 1007 do Neuburgu, a 1013 do Pavie a Říma. Byl přítomen na obou jeho korunovacích, na královské v Lombardii v roce 1004²²⁷ i na císařské v Římě v roce 1014.²²⁸ Císař sám dokonce v roce

²¹⁶ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962–1154, s. 222.

²¹⁷ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 158.

²¹⁸ Tamtéž, s. 106.

²¹⁹ Tamtéž, s. 178.

²²⁰ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 91.

²²¹ Tamtéž, s. 91.

²²² BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962–1154, s. 222.

²²³ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 148.

²²⁴ Tamtéž, s. 106.

²²⁵ Tamtéž, s. 191.

²²⁶ Tamtéž, 169.

²²⁷ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 151.

²²⁸ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 195.

1022 krátce pobyl přímo v Cluny,²²⁹ kde mnichy obdaroval mnoha dary.²³⁰ Za to byl přijat do modlitebního společenství a zapsán do klášterního nekrologia.²³¹ Odilovu úctu k Jindřichovi II. dobře dokládá ustanovení každoročních darů a modliteb za spásu jeho duše, která zavedl v roce 1024, když Jindřich zemřel.²³² Císař byl dobře obeznámen s clunyjskou reformou, ale kvůli rozdílným politickým podmínkám věděl, že tento způsob reformy není pro jeho kláštery vhodný.²³³ V Západofranské říši chyběla klášterům královská ochrana a nezávislost klášterů byla tedy nutná. Ovšem silný císař ve Svaté říši římské nemohl potřebovat autonomní klášterní společenství, které by mu mohlo mocensky konkurovat a odmítat plnění svých povinností vůči němu.²³⁴ Clunyjský vliv byl tedy v říši minimální. První clunyjským klášterem ve Svaté říši římské byl klášter Peterlingen, který byl reformován opatem Odilem.²³⁵ Dále byl v roce 1014 reformován klášter Abdinghof blízko Paderbornu, kam Odilo na žádost císaře Jindřicha II. vyslal třináct svých mnichů. Tento klášter ale zůstal na Cluny nezávislý.²³⁶

Od 11. století se v říšském prostředí se začaly vytvářet tři reformní proudy, usilující o rozšíření benediktinské řehole. Jejich zvyklosti se sice inspirovaly v clunyjské burgundské reformě, ale zároveň nesly četné odchylky ve způsobu oblékání, liturgie, zvyků, apod.²³⁷ Říšští reformátoři ovšem postupovali podle podmínek říšské církve a podřizovali se biskupské a panovnické autoritě nad kláštery. Už na počátku 11. století vznikla tzv. jihoněmecká reforma. Vzešla z kláštera sv. Maximina v Trevíru. Opat Ramwold ze sv. Maximina přivedl reformu do kláštera sv. Jimrama v bavorském Řezně.²³⁸ Z Bavorska se následně reforma rozšířila do kláštera Einsiedeln ve Švábsku.²³⁹ Švábská vévodská rodina ji pak zavedla ve svých rodinných

²²⁹ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 175.

²³⁰ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 151.

²³¹ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 195.

²³² SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 152.

²³³ SUCHÁNEK, D: Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 92.

²³⁴ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 196.

²³⁵ Tamtéž, s. 195.

²³⁶ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 191.

²³⁷ Tamtéž, s. 192.

²³⁸ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 193–194.

²³⁹ Tamtéž, s. 193–194.

klášterech.²⁴⁰ Později byl zreformován i klášter v Niederalteichu,²⁴¹ který zavedl jihoněmeckou reformu v opatstvích Tegernsee a Hersfeld.²⁴² Dále se v říšském prostoru rozvinula tzv. lotrinská reforma z kláštera Gorze u Met,²⁴³ kterou rovněž pojil s tou clunyjskou základ v řeholi sv. Benedikta z Aniane.²⁴⁴ Do gorzijských zvyklostí byly ale vneseny místní klášterní tradice.²⁴⁵ Největší odlišností od clunyjské reformy bylo, že Gorze nebylo nikdy v říši autonomní jednotkou. Všechny říšské kláštery, včetně Gorze, byly chráněny císařem²⁴⁶ a diecézními biskupy.²⁴⁷ Gorzijský opat Immo reformoval s podporou císaře Jindřicha II. kláštery Prüm a Reichenau.²⁴⁸ Dalším šířitelem této reformy se stal opat Poppo z kláštera Lorsch.²⁴⁹ Ten v roce 938 reformoval kláštery Senones a Moyonmoutier v diecézi Toul, a klášter Saint-Die.²⁵⁰ Poppo společně se svými žáky šířil svůj vliv i do ostatních diecézí.

Třetím proudem říšské reformy byla tzv. lotrinská smíšená observance, která čerpala z lotrinské a burgundské reformy.²⁵¹ Jejím šířitelem byl již zmíněný reformátor Poppo, který podle ní v roce 1020 reformoval dvojopatství Stablo-Malmedy.²⁵² O 4 roky později také reformoval klášter St. Maximin v Trevíru, mateřský klášter lotrinské reformy.²⁵³ Žádná z těchto říšských reform se ale nestala dominantní.²⁵⁴ Císař Jindřich II. však reformátory podporoval, obdarovával je financemi a majetky a svěřoval jim k reformě své kláštery.²⁵⁵ Jindřich II. i nadále udržoval kontakt s reformátory v Západofranské říši. Opati

²⁴⁰ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 88.

²⁴¹ Tamtéž, s. 88.

²⁴² SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 193–194.

²⁴³ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství s. 102.

²⁴⁴ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol: Benediktini ve středověku, s. 87.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 88.

²⁴⁶ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 103.

²⁴⁷ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol: Benediktini ve středověku, s. 87.

²⁴⁸ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 194.

²⁴⁹ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol: Benediktini ve středověku, s. 88.

²⁵⁰ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 66.

²⁵¹ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 194.

²⁵² SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 89.

²⁵³ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 195.

²⁵⁴ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 91.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 89.

Odilo z Cluny a Bernard ze Seeonu mu na jeho přání poslali opisy mnišských řeholí a spisů pro Jindřichovu novou fundaci v Bamberku.²⁵⁶

Aby mohl lépe podpořit církevní obnovu, svolal císař Jindřich II. mnoho synod a církevních sněmů, kterých se většinou přímo účastnil, a na kterých byly řešeny nejrůznější církevní otázky.²⁵⁷ Na synodě v Ravenně v roce 1014 bylo uzákoněno několik nových kánonů, které mimo jiné radikálně zvýšily věk kandidátů na různé církevní pozice, aby tak předešli simonii a předávání církevních úřadů dětem.²⁵⁸ Další synody vymýtily simonii, manželství kněží a nároky jejich potomků na církevní majetky svých otců.²⁵⁹ Dále byl ustanoven kněžský celibát, kterým se výrazně zredukovalo rozdělování církevního majetku mezi kněžské potomky.²⁶⁰ Na sklonku své vlády Jindřich II. nadchl pro klášterní reformu také francouzského krále Roberta Zbožného. Oba panovníci se v roce 1023 setkali v Ovid na Meuse za účelem svolání velkého koncilu v Pavii.²⁶¹ Ovšem smrt Jindřicha II. a papeže Benedikta VIII. v roce 1024 tyto plány ukončila.²⁶²

Clunyjský opat Odilo pozvolna rozšiřoval svoji reformu a udržoval s císaři dobré vztahy. Ota III. mu daroval několik listin pro clunyjské kláštery a v roce 998 potvrdil listinu pro říšský clunyjský klášter Peterlingen a jeho vlastnictví pozemků v Colmaru a Huttenheimu.²⁶³ Také císař Jindřich II. brzy po své korunovaci potvrdil clunyjská privilegia. Podle clunyjských zvyklostí Odilo zreformoval klášter sv. Viktora v Ženevě,²⁶⁴ dar od císařovny Adelheid.²⁶⁵ Císař Jindřich II. v roce 1014 navštívil Cluny a svěřil mu mnoho darů, včetně císařských insignií a pozemků v Alsasku.²⁶⁶ Klášter Cluny tím razantně zvýšil svou velikost a vliv, a začal se stávat budoucí nadnárodní kongregací.²⁶⁷ Císař Jindřich III. (1017/1039–1056) se v roce 1043 oženil s Agnes z Poitou, dcerou

²⁵⁶ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 90.

²⁵⁷ SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 207

²⁵⁸ Tamtéž, s. 212.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 213.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 215.

²⁶¹ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 174.

²⁶² SUCHÁNEK, D: Imperium et sacerdotium, s. 217–218.

²⁶³ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 150.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 185.

²⁶⁵ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 19.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 19.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 20.

vévody z Akvitánie,²⁶⁸ což přispělo kupevnění pout mezi říší a Cluny. Souběžně s růstem clunyjského vlivu došlo k nárůstu clunyjského vlivu i v říši. Největší zásluhu na šíření tohoto vlivu měl Vilém z Volpiana (962–1031), opat kláštera Fruttuaria, centra clunyjské reformy. Do Fruttuarie zavítal v roce 1070 říšský biskup Anno z Kolína (1056–1075) a odvezl s sebou 12 Vilémových mnichů,²⁶⁹ aby zreformovali kláštery Siegburg, sv. Pantaleona²⁷⁰ a ostatní říšské kláštery, které se později rovněž staly reformními centry.²⁷¹ I nadále ale zůstaly majetkem diecézních biskupů.²⁷² Reforma si brzy získala podporu biskupů a šlechticů, kteří Vilémovi z Volpiana svěřovali své kláštery.²⁷³ Klášterem Fruttuaria se inspirovala i císařovna Agnes, matka císaře Jindřicha IV. Právě ona v roce 1086 poslala do Fruttuarie 2 mnichy, kteří pak dle jeho zvyklostí zreformovali její klášter St. Blasien, který se později stal dalším centrem clunyjské reformy ve Svaté říši římské.²⁷⁴ Kláštery reformované ze St. Blasien ovšem nebyly vázány pevnou kongregací, jako tomu bylo u Cluny.²⁷⁵ Vilém z Volpiana ještě později zreformoval klášter Gorze, středisko lotrinské reformy, které se tak ocitlo v clunyjských rukou.²⁷⁶ V roce 1073 bylo v říši založeno další clunyjské převorství Ruggisberg v diecézi Lausanne.²⁷⁷ Jeho reformátor, clunyjský mnich Ulrich (1029–1093), kmotřenec císaře Jindřicha III.²⁷⁸ poté ještě zavedl clunyjské zvyklosti do švábského kláštera Grüningen²⁷⁹ a dalších švábských klášterů.²⁸⁰ Na příkaz pozdějšího clunyjského opata Huga, Ulrich založil klášter Zell ve Schwarzwaldu a v roce 1090 ženský klášter Bollschweil.²⁸¹

²⁶⁸ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 45. Klášter Cluny byl založen vévodou z Akvitánie.

²⁶⁹ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 98.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 97.

²⁷¹ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 194.

²⁷² SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 101.

²⁷³ Tamtéž, s. 98.

²⁷⁴ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 79.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 79.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 94.

²⁷⁷ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 194.

²⁷⁸ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku Benediktini ve středověku, s. 81.

²⁷⁹ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 195.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 206.

²⁸¹ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku Benediktini ve středověku, s. 81.

Dalším důležitým klášteřem na říšském území bylo opatství Hirsau. Ačkoli se řídilo clunyjskými zvyklostmi, nikdy nebylo podřízeným clunyjským klášteřem.²⁸² Vlastník klášteřa hrabě Albert z Calw povolal v roce 1069 mnicha Viléma z klášteřa sv. Jimrama (1071–1091), aby se stal prvním hirsauským opatem.²⁸³ Nový opat Vilém si ale přál, aby bylo Hirsau osvobozeno od biskupského dohledu. Požádal proto reformátora Ulricha z klášteřa Zell o sepsání clunyjských zvyklostí.²⁸⁴ Sám Vilém se tento soupis snažil ještě doplnit a vysvětlit každý detail, který by mohl být nejasný.²⁸⁵ Nakonec Vilém z Hirsau sepsal v roce 1075 vlastní soubor hirsauských zvyklostí, upravený podle říšských podmínek.²⁸⁶ Tento dokument byl nazván *Hirsauskou listinou*.²⁸⁷ Tím se Hirsau svěřilo pod ochranu církve a zároveň zůstalo chráněno i panovnickým dvorem.²⁸⁸ Mniši mohli svobodně volit opata, laický vlastník hrabě z Calw se vzdal svého patronátu a do budoucna vykonával pouze funkci ochránce.²⁸⁹ V roce 1075 si Vilém z Hirsau nechal hirsauskou listinu potvrdit papežem Řehořem VII.²⁹⁰ Z Hirsau se stalo říšské centrum clunyjské reformy. V době boje o investituru mělo Hirsau mnoho podřízených klášteřů, především ve Švábsku, které se staly centry odporu proti císaři Jindřichovi IV.²⁹¹ Hirsau reformovalo více než 120 klášteřů ve Svaté říši římské²⁹² a více než 20 nových klášteřů založilo.²⁹³ Na rozdíl od Cluny však tyto klášteře nebyly nikdy závislé na Hirsau a opatu Vilémovi,²⁹⁴ ale pouze se řídily hirsauskými zvyklostmi.²⁹⁵ Opat Vilém, stejně jako opati v Cluny, kladl důraz na oslavování Boha a duchovní rozvoj mnichů. Tedy se umenšila fyzická práce a naopak se zvýšil

²⁸² COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 196.

²⁸³ Tamtéž, s. 197.

²⁸⁴ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku Benediktini ve středověku, s. 81.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 82.

²⁸⁶ KRÜGER, K: Řády a klášteře, s. 85.

²⁸⁷ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 198.

²⁸⁸ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášteřů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 96.

²⁸⁹ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 198.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 200.

²⁹¹ Tamtéž, s. 208.

²⁹² BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku Benediktini ve středověku, s. 80.

²⁹³ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku Benediktini ve středověku, s. 79.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 102.

²⁹⁵ KRÜGER, K: Řády a klášteře, s. 86.

počet liturgie a modliteb.²⁹⁶ Fyzickou práci prováděli laičtí bratři a služebníci. Hirsau se díky své slávě a podpoře šlechty stalo nejrespektovanějším říšským reformním centrem.²⁹⁷

Velký reformátor Poppo ze Stabla byl nadále činný i za Jindřichova nástupce císaře Konráda. Společně se svými žáky reformoval mnoho říšských klášterů, včetně Echternachu, Weissenburgu a Limburku.²⁹⁸ Clunyjské zvyklosti byly uvedeny i do Rakouska do klášterů Göttweig, Lambach²⁹⁹ a Melk.³⁰⁰ V 70. letech 11. století, v době regentské vládě císařovny Agnes za jejího nezletilého syna Jindřicha IV., byla Svatá říše římská výrazně oslabena, což napomohlo stále silnější pozici reformního vlivu z Cluny a Fruttuarie.³⁰¹

3.3. Monastická reforma v Itálii

Druhý clunyjský opat Odo byl, coby hlava věhlasného kláštera, nucen často cestovat mimo Cluny. Nejčastěji jeho cesty vedly do Říma, kam se Odo za dobu své vlády vypravil více než 6krát.³⁰² Skrze své dobré vztahy s papeži Janem XI. (931–935) a jeho následovníkem Lvem VII. (936–939) získal pravomoci k reformám dalších klášterů podle clunyjských zvyklostí.³⁰³ Papež Lev Oda ve 30. letech 10. století pověřil reformou několika klášterů v Římě. Šlo o kláštery Montecassino a sv. Pavla za hradbami.³⁰⁴ Nově pak v Římě založil několik dalších klášterů.³⁰⁵ Mimo jiné také dostal od papeže povolení přijímat v Cluny mnichy uprchlé z jiných klášterů, a také povolení mnichům z jiných krajů přidávat se ke clunyjské reformě i v případě, že by s tím jejich opati

²⁹⁶ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 97.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 95.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 93.

²⁹⁹ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 79

³⁰⁰ KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 86.

³⁰¹ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 100.

³⁰² COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform. s. 248.

³⁰³ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 75.

³⁰⁴ BUCHMÜLLER, W. G. Cluny – kult mnichů – přiblížení clunyjského mýtu (902 – 1109). In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 75.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 75.

nesouhlasili. A to i přesto, že by tím porušili benediktinský slib stálosti.³⁰⁶ Tato papežská privilegia byla prvními z řady dalších výhod, které byly klášteru Cluny z rukou papežů uděleny a zajistily právní autonomii jejich klášterů a souhlas s dalším šířením clunyjské reformy.³⁰⁷ Odo později navázal spojení se senátorem Alberichem II., nevlastním bratrem předchozího papeže Jana XI., „*knížetem a senátorem všech Římanů.*“³⁰⁸ Odo s jeho podporou začal v Říme a okolí prosazovat myšlenky clunyjské reformy. Brzy zreformoval kláštery při římských výpadových cestách S. Lorenzo fuori le mura a S. Agnese fuori le mura.³⁰⁹ Dalšími reformovanými kláštery byl St. Pietro al Ciel d’Oro v Pavii³¹⁰ a Farfa.³¹¹ Dále Odo založil klášter Panny Marie na pahorku Aventinu, který sloužil clunyjským mnichům na cestě do Itálie jako místo odpočinku.³¹² Ovšem tyto nově reformované kláštery se obvykle po Odově odjezdu opět vrátily ke starým zvyklostem.³¹³

Dalším opatem, který pokračoval v reformě italských klášterů, byl Majolus. Jeho podporovatelé, římskoněmecký císař Ota I. Veliký a jeho manželka Adelheid Burgundská, mu v roce 966 darovali kláštery Sant Apollinare v Classe v Ravenně a St. Pietro al Ciel d’Oro, který upadl po reformě Majolova předchůdce Oda.³¹⁴ Majolus odtud odvezl ostatky sv. Petra a Pavla a uložil je v Cluny.³¹⁵ Od roku 967 bylo s Cluny spojeno opatství St. Majolus v Pavii, které se v 11. století samo stalo centrem clunyjské reformy.³¹⁶ S podporou císařovny Adelheid Majolus v roce 971 založil klášter San Salvatore v Pavii.³¹⁷ Clunyjské zvyklosti se uchytily také v dalších italských kláštorech, ke kterým císař přidal i náležité majetky a dary. Majolovi byl v Římě nabídnut, nejspíš na podnět císařovny Adelheid, úřad císařského ministra pro záležitosti mnichů, funkce nikoli nepodobná té, kterou vykonával svatý Benedikt z Aniane

³⁰⁶ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 88.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 88.

³⁰⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 67.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 67.

³¹⁰ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 64.

³¹¹ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 12.

³¹² Tamtéž, s. 12.

³¹³ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 248.

³¹⁴ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 17.

³¹⁵ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 117.

³¹⁶ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 248.

³¹⁷ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 16–17.

za vlády Ludvíka Pobožného.³¹⁸ Ovšem Majolus, který byl svými současníky obdivován jako skromný a pokorný boží služebník, tuto vysokou funkci odmítl.³¹⁹ Po smrti císaře Oty I. se na Majola obrátil jeho syn Ota II. a zamýšlel ho dokonce ustanovit papežem. I tato nabídka byla však skromným Majolem odmítnuta.³²⁰

Stejně jako jeho předchůdce Odo, musel i čtvrtý clunyjský opat Majolus hodně cestovat, navštěvovat své reformované kláštery a udržovat dobré vztahy s císařem a dalšími panovníky. V létě v roce 972 byl v alpských průsmycích při návratu z italské vizitace na mostě v Orcières³²¹ přepaden loupeživými Maury, kteří měli své stanoviště na kopci Freinet v La Garde.³²² Majolus, zraněný a spoutaný okovy, musel poslat do Cluny prosbu o výkupné ve výši 1000 stříbrných liber.³²³ Mniši okamžitě sesbírali své veškeré cennosti a uspořádali sbírku mezi dobrodinci, aby potřebnou částku sehnali.³²⁴ Majolus se tedy nakonec v pořádku vrátil zpět do Cluny. Provensálský vévoda Vilém II., za tento bezbožný čin, uspořádal na Maury trestnou výpravu a pobil je. Pak ještě shromáždil několik šlechticů, se kterými dobyl maurskou pevnost Freinet.³²⁵ Majolus dále šířil clunyjskou reformu hlavně v Provence a Itálii, zreformoval kláštery ve svém rodném Valensole a na ostrově Lérins, ležícímu proti pobřežnímu městu Cannes.³²⁶ Dále byla reforma přijata v Ravenně, Pavii a i v samotném Římě. Do Cluny stále proudilo mnoho darů od laických šlechticů a panovníků, i od duchovních osob.

Také Majolův nástupce, opat Odilo, patřil k předním osobám císařského dvora a často se účastnil důležitých císařských rozhodnutí.³²⁷ V letech 998–1000 na jeho žádost císař Ota III. obnovil držení pozemků kláštera Ciel d' Oro, držení a imunitu opatství St. Majolus v Pavii s veškerým jeho majetkem,³²⁸ a posléze i potvrdil práva a imunitu kláštera San Salvatore, který byl založen

³¹⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 74.

³¹⁹ Tamtéž, s. 74.

³²⁰ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 17.

³²¹ Tamtéž, s. 17.

³²² KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 75.

³²³ Tamtéž, s. 75.

³²⁴ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 135–136.

³²⁵ BLOCH, Marc: Feudální společnost, Praha, Argo, 2010, s. 29.

³²⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko kraj mnichů, s. 76.

³²⁷ DRŠKA, V: Dějiny Burgundska, s. 165.

³²⁸ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 150.

s podporou císařovny Adelheid.³²⁹ Odilo zavedl clunyjské zvyklosti také do císařského kláštera Farfa, s jehož opatem udržoval blízké kontakty.³³⁰ Tento klášter ovšem nikdy nebyl Odilovi podřízen.³³¹ Od císaře Oty III. dále získal klášter sv. Marie v Pavii.³³² Odilo zavedl clunyjské zvyky i v opatství La Cava u Salerno, které se postupně díky mnoha papežským privilegiím od papežů Řehoře VII., Urbana II. a Pascala II. naprosto osvobodilo od zasahování světských zájmů a stalo se centrem italské monastické reformy v severní Itálii.³³³ V roce 1001 v Ravenně potvrdil klášteru St. Apollinare v Classe vynětí z biskupského a držení jeho majetků.³³⁴ Odilo udržoval dobré vztahy i s nástupcem Oty III., Jindřichem II. Od nového císaře Konráda dostal klášter Bremen Novale v Piemontu, kde ustanovil opatem svého synovce.³³⁵ Stejně jako jeho předchůdci Majolovi, i opatu Odilovi byl od papeže nabídnut významný post lyonského arcibiskupa, který Odilo rovněž odmítl, což ovšem papeže nemálo rozladilo.³³⁶

3.4. Monastická reforma ve Španělsku

V 11. století byl již vliv kláštera Cluny a jeho opata Odila natolik rozvinutý, že se mohl přenést do zatím reformou nedotčené země. Takovou zemí bylo Španělsko. V té době tam probíhala reconquista území zabraných Maury. Jediným křesťanským územím na Pyrenejském poloostrově po obsazení nájezdníky, byla Galicie, Asturie a Kantábrie.³³⁷ Španělští králové vyslali své prosby o podporu reconquisty do reformované a mocensky stabilizované Francie. Cluny proto podpořilo více než dvacet vojenských výprav na osvobození Španělska.³³⁸ Clunyjská reforma se mohla ve Španělsku rozšířit

³²⁹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 151.

³³⁰ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 249.

³³¹ Tamtéž, s. 249.

³³² DRŠKA, V: Dějiny Burgundska, s. 165.

³³³ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 249.

³³⁴ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 151.

³³⁵ Tamtéž, s. 152.

³³⁶ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 164.

³³⁷ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 90.

³³⁸ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 55.

díky podpoře španělského krále Sancha I. Velikého (1000–1035). Ten chtěl, poté, co dobyl zpět mnoho měst zabraných Maury, obnovit život v tamních kláštorech.³³⁹ Požádal tedy opata Odila o vyslání několika clunyjských mnichů do Španělska, aby španělské mnichy vzdělávali v benediktinských zvyklostech a nové formě liturgie.³⁴⁰ Španělské mnichy naopak posílal do Cluny.³⁴¹ Jedním ze Španělů, kteří sbírali zkušenosti v Burgundsku, byl mnich Paternus, který se stal ve 20. letech 11. století opatem prvního clunyjského kláštera na španělském území San Juan de la Peña v Aragonu. Ten byl obdarován mnoha privilegii³⁴² a stal se mateřskou fundací pro řadu dalších španělských klášterů. Clunyjský vliv se pozvolna šířil a král Sancho ho bohatě podporoval. V roce 1030 poslal do Cluny množství stříbra, které bylo použito pro vybavení klášterního kostela.³⁴³ Dalším klášteřem, který byl podřízen benediktinské reformě byl klášter Ona v Kastilii, kde sám Paternus ustanovil opata.³⁴⁴ Ona dostal královskou listinu, díky které mohli mniši svobodně volit svého opata, který měl nad klášteřem neomezenou moc. Mohl přijímat i vyhnat mnichy, nemohl být sesazen a bez jeho souhlasu nemohl nikdo, ani král či biskup, do kláštera vstoupit.³⁴⁵

Ovšem klášteřem, který za clunyjské podpory nejvíce zazářil v celé slávě, byl klášter Santiago de Compostella. V roce 813 byl na tomto místě objeven hrob apoštola Jakuba Staršího.³⁴⁶ Později byl na hrobě postaven kostel a malý klášter s názvem *Campus Stellae* (Hvězdné pole).³⁴⁷ Toto jméno se později zkrátilo na Compostella.

Klášteř se brzy za neutuchající clunyjské podpory stal cílem slavné starobylé poutnické stezky.³⁴⁸ Cesta do Compostelly vedla přes severní Španělsko, Kastilii, León a Galicii.³⁴⁹ Od 11. století se na tuto cestu každý rok vydávaly zástupy poutníků. Sám Odilo ale Compostellu nikdy nenavštívil.³⁵⁰ Aby

³³⁹ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 191.

³⁴⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 92.

³⁴¹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 56.

³⁴² SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 191.

³⁴³ WILLIAMS, John. Cluny and Spain. Gesta, No. 1/2, 1988, 93-101, s. 93

³⁴⁴ SMITH, L. M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 192.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 192.

³⁴⁶ KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 112.

³⁴⁷ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 72.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 71.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 70.

³⁵⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 93.

cesta mohla být co nejméně bezpečná, reformované kláštery daly, společně s podporou bohatých poutníků, vybudovat lepší cesty, mosty, kaple a zájezdní hostince.³⁵¹

Král Sancho I. Veliký v roce 1035 zemřel. Jeho syn Ferdinand I. Kastilský (1035–1065) v roce 1038 přiznal Cluny roční tribut 1000 muslimských mincí jako odměnu za pomoc při reconquistě.³⁵² V Cluny mu za to byly vyčleněny zvláštní liturgické oslavy.³⁵³ Ferdinand I. podporoval Cluny i za vlády nového opata Huga v polovině 11. století a clunyjské reformě svěřil mnoho dalších královských klášterů. Clunyjské mniši se stávali biskupy v důležitých městech Pamploně, Sagonte, Ségovii a Braze.³⁵⁴ Ferdinand I. zemřel v roce 1065 a říši si rozdělili jeho tři synové. Sancho II. ovládl Kastilii, Alfons VI. León a nejmladší Garcia Galicii, která zahrnovala i klášter Santiago de Compostella.³⁵⁵ Sancho a Alfons spolu bojovali o další země.³⁵⁶ Alfonso byl poražen a uvězněn, ale po Sanchově smrti v roce 1072, se opět vrátil na trůn.³⁵⁷ Ke své říši přidal Sanchovu Kastilii a následně ještě od bratra Garcii získal Galicii a stal se tak nejmocnějším křesťanským vládcem ve Španělsku.³⁵⁸ S Alfonsovou podporou mohlo Cluny rozšířit svůj vliv v severním Španělsku. Alfons podporoval reformu zdejších klášterů, a především těch, které stály na stezce do Santiago de Compostella.³⁵⁹ Kromě královských darů bylo Cluny podporováno i bohatými šlechtici.³⁶⁰ Hugo v roce 1075 reformoval laické kláštery San Salvador de Bilarfreda a San Zoil de Carrión o rok později.³⁶¹ V roce 1075 se Alfonsovým poradcem stal clunyjský mnich Robert.³⁶²

V roce 1077 se opat Hugo poprvé vydal do Španělska. Král Alfons VI. pro Cluny při této příležitosti zdvojnásobil původní roční census svého otce na 2000 talentů.³⁶³ Hugo z jeho darů velkoryse rozšířil clunyjské budovy³⁶⁴ a navíc

³⁵¹ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 93.

³⁵² MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 74.

³⁵³ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 217.

³⁵⁴ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 92.

³⁵⁵ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 74.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 74.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 74.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 74.

³⁵⁹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 75.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 73.

³⁶¹ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 227.

³⁶² Tamtéž, s. 228.

³⁶³ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 227.

³⁶⁴ WILLIAMS, J: Cluny and Spain, s. 94

od Alfonse dostal k reformě starobylé opatství Sahagún mezi Burgosem a Leónem, které bylo klíčovým klášteřem na poutnické stezce do Compostelly.³⁶⁵ Sahagún byl reformován v roce 1080 podle clunyjského vzoru.³⁶⁶ Jeho opatem byl jmenován clunyjský mnich Bernard, který postupně zreformoval asi 50 dalších klášteřů a opatství.³⁶⁷ Mezi ně patřily mimo jiné klášteře San Isidoro de las Dueñas, San Juan Battista de los Eremita, Santa Maria de Nájera a San Coloma de Burgos.³⁶⁸ Od laických šlechticů přijal k reformě rodinné klášteře jako například San Pedro de Mazuecos a San Pedro de las Dueñas.³⁶⁹ V době sahadúnské reformy dostal opat Bernard od papeže Řehoře VII. listinu potvrzující svobodnou volbu opatů a řadu dalších privilegií, díky kterým se ze Sahagúnu stala španělská obdoba Cluny.³⁷⁰ Díky Sahagúnu byl posílen i vliv samotného Cluny, se kterým opat Bernard ze Sahagúnu udržoval kontakt,³⁷¹ stejně jako i s reformním papežstvím.³⁷² Král Alfons VI. v roce 1085 dobyl od Maurů důležité město Toledo a jako prvního toledského arcibiskupa ustanovil právě Bernarda ze Sahagúnu.³⁷³ V roce 1080 ustanovil koncil v Burgosu prostřednictvím Alfonse VI., Cluny a papeže Řehoře VII., že původní mozarabská liturgie bude beze zbytku nahrazena liturgií latinskou.³⁷⁴ Dalšímu upevnění vztahu mezi Španělskem a Cluny napomohl také sňatek Alfonse VI. s Konstancí Burgundskou, neteří clunyjského opata Huga.³⁷⁵ Clunyjský vliv se ve Španělsku rozšiřoval především díky novým reformním centřům, které je rozšiřovaly v dalších klášteřech, ale přesto nebyly Cluny podřízeny.³⁷⁶ Kromě klášteřů Fleury a Cluny navíc ve Španělsku rozšířil svůj vliv také marseillský klášteř Sv. Viktora, který byl na Pyrenejský poloostrov uveden prostřednictvím papeže Řehoře VII.³⁷⁷ V roce 1088 Sv. Viktor získal toledský klášteř San Servando a zreformoval ho podle clunyjského vzoru.³⁷⁸

³⁶⁵ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 75.

³⁶⁶ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 239.

³⁶⁷ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 76.

³⁶⁸ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 227.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 232.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 241.

³⁷¹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 76.

³⁷² COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 243.

³⁷³ WILLIAMS, J: Cluny and Spain, s. 93

³⁷⁴ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 228.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 231.

³⁷⁶ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 95.

³⁷⁷ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 219.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 244.

Štědrý každoroční cenzus, který přicházel ze Španělska, byl použit především na stavbu Hugova nového velkého kostela, který se začal stavět v roce 1088.³⁷⁹ Bez této španělské podpory by jeho stavba byla jen těžko proveditelná. V roce 1090, při druhé návštěvě opata Huga ve Španělsku, mu král Alfons VI. znovu potvrdil platbu ročního tributu ve výši 2000 talentů a k tomu přidal mnoho bohatých darů.³⁸⁰ Opat Hugo po návratu do Cluny vydal vyhlášku *Statuta sancti Hugonis* (Statuta sv. Huga), ve které uvedl, že za prostředky pro stavbu nového kostela vděčí právě králi Alfonsovi VI.³⁸¹ Ten byl za své bohubilé činy více vzpomínán v clunyjské liturgii.³⁸²

3.5. Monastická reforma v Anglii

Aby mohla být představa o rozsahu clunyjského vlivu úplná, zbývá se ještě zmínit o monastické reformě v Anglii. Ta byla poslední zemí, do níž Cluny přineslo své reformní vlivy. Většina anglických klášterů byla zpočátku reformována spíše podle gorzijských zvyklostí.³⁸³ Clunyjský vliv se rozšířil do Anglie prostřednictvím kláštera Fleury, který zreformoval klášter Westbury-on-Trym, a benediktinskou řeholi postupně převzaly všechny anglické kláštery.³⁸⁴ Klášterní zvyklosti byly přitom odvozeny z clunyjských i gorzijských tradic.³⁸⁵ Klášter Fleury získal v Anglii velký vliv a v roce 942 se jeden z fleuryjských mnichů dokonce stal arcibiskupem v Canterbury.³⁸⁶ Reformované kláštery spadaly pod ochranu anglického krále, který je podporoval pozemkovými i finančními dary a svěřoval jim další kláštery k reformě. V roce 970 byl na shromáždění opatů a abatyší ve Westminsteru vyhlášen jednotný kodex

³⁷⁹ WILLIAMS, J: Cluny and Spain, s. 95.

³⁸⁰ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 32.

³⁸¹ WILLIAMS, J: Cluny and Spain, s. 94

³⁸² WILLIAMS, J: Cluny and Spain, s. 94

³⁸³ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 65.

³⁸⁴ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 106.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 106.

³⁸⁶ Tamtéž, s. 104.

zvyklostí pro anglické kláštery, známý jako *Regularis Concordia*, který rovněž vycházel z lotrinské i clunyjské tradice.³⁸⁷

Samotné Cluny se o Anglii dlouhou dobu nezajímalo, jelikož to z pohledu burgundského kláštera, byla příliš vzdálená země, nad kterou by nemohl mít dohled.³⁸⁸ Opat Hugo opakovaně odmítl žádost krále Viléma I. Dobyvatele o uvedení reformy do anglických klášterů, ačkoli se král nabídl za každého clunyjského mnicha zaplatit 100 stříbrných liber ročně.³⁸⁹ Prvním anglickým klášterem reformovaným přímo z Cluny se v roce 1077 stalo nově založené opatství Lewes v jižní Anglii.³⁹⁰ Jeho zakladatel normanský hrabě Vilém z Varenne Cluny osobně navštívil a požádal opata Huga o malý počet mnichů, kteří by anglické mnichy seznámili s clunyjskými zvyky. Hugo nakonec po dlouhém naléhání vyslal do Lewes malou skupinu mnichů a jednoho z nich ustanovil opatem. Za to se hrabě Vilém z Varenne zavázal posílat do Cluny částku 50 anglických solidů ročně.³⁹¹ Opatství Lewes se nakonec stalo jedním z hlavních klášterů velké clunyjské kongregace a samo podle clunyjských zvyklostí reformovalo dalších 30 klášterů.³⁹² Mezi nimi například kláštery Wenlock kolem roku 1080, Bermondsey v roce 1082, Castle Acre 1089, Pontefract 1090 a Thetford 1104.³⁹³ Do konce Hugovy vlády bylo v Anglii reformováno nejméně 36 clunyjských klášterů a některé z nich se samy stávaly novými reformními centry.³⁹⁴ Anglický král Jindřich I. v roce 1131 pro Cluny ustanovil roční census 60 marek z Londýna a 40 marek z Lincolnu³⁹⁵ a tím vydatně přispěl ke stavbě Hugova velkého klášterního kostela. Monastická reforma z kláštera Cluny byla v té době už úspěšně zavedena a konsolidována, tedy mohla nastoupit reforma nová, týkající se sporu papežství s císařskou mocí.

³⁸⁷ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 106.

³⁸⁸ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, 106

³⁸⁹ Tamtéž, s. 106

³⁹⁰ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 97.

³⁹¹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 106.

³⁹² KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 87.

³⁹³ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 107.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 107.

³⁹⁵ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 32.

4. Gregoriánská reforma

4.1. Opat Hugo ze Semuru

Po smrti opata Odila v roce 1049 byl do úřadu nového opata zvolen dosavadní clunyjský velkopřevor Hugo ze Semuru (1024–1109). Ten se ve věku pouhých 24 let stal jedním z nejmladších, a zároveň i nejdéle vládnoucích opatů. Jeho vláda trvala 60 let, a během ní se na papežském stolci vystříдалo devět papežů, a na říšském trůnu tři císaři.³⁹⁶ Jeho vláda byla dynamická díky výrazné expanzi clunyjské reformy do ostatních zemí a neklidné situaci v Římě. Na konci jeho vlády patřilo ke Cluny na 2 000 klášterů rozmístěných téměř po celé Evropě.

Hugo se narodil jako nejstarší syn burgundského hraběte ze Semur-en-Brionnais. Dětství strávil v clunyjském klášteře Saint-Marcel-lés-Chalon. Pak v 15ti letech vstoupil do noviciátu v Cluny,³⁹⁷ kde také složil řádové sliby a kde byl nakonec, díky své zbožnosti a vynikajícím vůdčím schopnostem, opatem Odilem jmenován velkopřevorem.³⁹⁸ V době svého jmenování opatem navíc působil jako vyslanec u císařského dvora. Ve stejném roce, kdy se Hugo ujal opatského úřadu, tedy v roce 1049, se v Římě usadil na papežský stolec Lev IX., velký církevní reformátor. Cluny bylo v té době jednotnou, silnou a nezávislou kongregací, jejíž opat Hugo měl téměř neomezený vliv. Po celou dobu své vlády udržoval dobré vztahy s papeži a císaři, kteří Cluny podporovali. S císařem Svaté říše římské Jindřichem III. spolupracoval ještě jako velkopřevor a Odilův vyslanec u císařského dvora v Kolíně.³⁹⁹ Sám Jindřich III. ho ostatně v roce 1051 požádal, aby se stal kmotrem jeho novorozeného syna, budoucího Jindřicha IV.⁴⁰⁰

Za vlády opata Huga clunyjszí mniši i nadále reformovali nové kláštery. V Saintonge bylo v roce 1050 zreformováno převorství Notre-Dame de

³⁹⁶ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 60.

³⁹⁷ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 92.

³⁹⁸ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 24.

³⁹⁹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 93.

⁴⁰⁰ LUNCH, Joseph H. Hugh I. of Cluny's Sponsorship of Henry IV: Its Context and Consequences. *Speculum*, č. 4, 1985, 800-826, s. 801.

Barbezieux,⁴⁰¹ V letech 1054–1059 postavil hrabě z Nevers klášter La-Charité-sur-Loire, který Cluny následně věnoval, a který se stal jedním z jeho největších reformních center, díky němuž se mohly clunyjské zvyklosti rozšířit do kláštera Saint-Étienne v Nevers v roce 1068, v roce 1075 do Sémely, 1106 do Saint-Honoré a 1109 do Donzy-le-Pré. Další fundace se rozvinuly i v Auvergne, kde Cluny dostalo do správy mimo jiné kláštery Sauxillanges a Mozac. V Mâconu byly reformovány kláštery Berzé, Saint-Gengoux, Lugny a Charolles. Další kláštery si podřídil i v Akvitánii a Languedoku. Od francouzského krále Filipa I. Hugo dostal v roce 1075 klášter Pont-aux-Moines. Dále ještě klášter Sézanne v Champagne, a Montrot 1080 a v roce 1090 Mousy-le-Neuf.⁴⁰²

Čím více podřízených klášterů Cluny mělo, tím víc vzrůstalo jeho bohatství. Mateřský klášter kongregace byl i nadále zásobován bohatými dary klášterů, kostelů a pozemků. Ročně putovalo do Cluny nepřeborné množství poplatků a desátků od podřízených klášterů v celé Evropě. K tomu ještě anglický a kastilský a leónský král odváděli štědrý roční census.

V království Kastilie a Leónu Hugo přinesl clunyjské zvyklosti do klášterů Nájera, Palencia, Villaverde, Carrión a v roce 1080 do opatství Sahagún. To ovšem nevstoupilo do clunyjské kongregace.⁴⁰³ Podílel se také na stavbě poutnických cest do kláštera Santiago de Compostella. Za Hugovy vlády se monastická reforma rozšířila i do Anglie, která do té doby clunyjským opatům unikala. Na opakované žádosti anglického krále Viléma I. Dobyvatele Hugo v roce 1077 vyslal několik mnichů do nového kláštera St. Pancrace of Lewes v Sussexu, který posléze sám zakládal dceřiné kláštery.⁴⁰⁴ Poté byly reformovány další kláštery St. Peter and Paul v Montacure v Sommersetu, Bermondsey v Surrey 1089, Deventry v Northampshire.⁴⁰⁵ Mnoho klášterů bylo reformováno i ve Svaté říši římské a samy se pak staly centry monastické reformy. Mezi nimi to byly například Einsiedeln ve Švýcarsku a kláštery Hirsau a Zelle ve Schwarzwald.⁴⁰⁶ Většina opatství se po svém podřízení Cluny automaticky stala převorstvími. Existovaly ovšem i výjimky. Pokud šlo o

⁴⁰¹ PACAUT, Marcel: Dzieje Cluny, Kraków, Tyniec, Wydawnictwo Benedyktynów 2010, s. 221.

⁴⁰² Tamtéž, s. 220–221.

⁴⁰³ COWDREY, H.E.J: Cluniacs and gregorian reform, s. 231.

⁴⁰⁴ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 226.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 226.

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 227.

mimořádně významné a starobylé kláštery, mohly si zachovat status opatství.⁴⁰⁷ K těmto klášterům náležely Moissac a Vézelay, které se ke clunyjské kongregaci připojily samy. Udržely si tak svá práva, a vytvářely svá závislá převorství, ale clunyjský opat měl svrchované právo potvrdit volbu jejich opata.⁴⁰⁸

Díky svému vlivu a neskonalému bohatství se Cluny muselo opakovaně bránit nepřátelům ze strany laiků i duchovních, kteří útočili na jejich majetky. Asi nejvýznamnějšími z těchto nepřátel byli páni z Brancionu, kteří sídlili nedaleko samotného Cluny, a navzdory opakovaným exkomunikacím, podnikali loupeživé nájezdy a plundrovali klášterní majetky.⁴⁰⁹ Kromě laických pánů mělo Cluny dlouhodobé problémy i s místními biskupy, především s biskupem z Mâconu. Spory se ponejvíce týkaly práv a desátků z clunyjských kostelů, ležících v Mâconu, které by měly náležet biskupovi.⁴¹⁰ Ovšem Cluny tyto farnosti spravovalo samostatně a samo z nich i pobíralo příjmy. Biskup se v této věci několikrát obrátil na papeže, ale jelikož opat Hugo udržoval s papeži dobré vztahy, biskup zřídkakdy dosáhl nápravy. Celá událost dokonce eskalovala fyzickými útoky na papežského legáta, po kterých byli viníci exkomunikováni.⁴¹¹

V roce 1073 se novým papežem stal Řehoř VII. Huga s tímto papežem pojilo staré přátelství ještě z doby, kdy oba jako papežští legáti cestovali po evropských panovnických dvorech. Po svém zvolení papežem Řehoř znovu potvrdil Cluny veškerá privilegia a pověřoval je reformami význačných klášterů. Ovšem ve věci sporu s Mâconským biskupem se často stavěl na stranu biskupa a žádal po clunyjských mniších, aby se s ním usmířili.⁴¹² Papež Řehoř také nelibě nesl, že se opat Hugo dostavil do Říma pouze třikrát za celou svoji vládu. To bylo opravdu podivné, zvláště, pokud, jak již bylo řečeno, Huga a Řehoře pojilo dlouhodobé přátelství, a Hugovi předchůdci měli ve zvyku jezdit do Říma pravidelně.

V roce 1095 papež Urban II., bývalý clunyjský mnich, věnoval Hugovi významné insignie a oděv pro biskupa (mitru, dalmatiku, rukavice a sandály)⁴¹³

⁴⁰⁷ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 41.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 41.

⁴⁰⁹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 111.

⁴¹⁰ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 260

⁴¹¹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 111.

⁴¹² PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 260.

⁴¹³ Tamtéž, s. 231.

a ještě několikrát zopakoval clunyjská privilegia. Později také definoval hranice území, které mělo být spravováno pouze klášteřem Cluny a jeho opatem, a ustanovil, že žádný biskup nesmí světit, ani sloužit mši v Cluny nebo clunyjských klášteřech bez svolení opata nebo velkopřevora.⁴¹⁴ Novicové z clunyjských klášteřů skládali své sliby v Cluny přímo opatu Hugovi. Spolu se vzrůstající mocí clunyjské kongregace nastalo i znatelné sociální zlepšení v běžném klášteřním životě. Mniši z natolik mocného a bohatého klášteřa, jakým bylo Cluny, postupem času více opouštěli přísně asketický způsob života, čímž došlo u jistému uvolnění clunyjských zvyklostí. Mniši se začali lépe oblékat a dostávalo se jim i bohatšího jídla.⁴¹⁵

Toto uvolnění se ovšem nijak neodrazilo na clunyjské liturgii Opus Dei. Právě naopak. Modlitby se vedly skoro neustále ve dne i v noci. Na první denní bohoslužby vigilie mniši vstávali v létě v půl jedné ráno, a v zimě ve dvě hodiny.⁴¹⁶ Navýšil se i zpěv žalmů. Žaltář obsahoval celkem 150 žalmů. Benedikt z Nursie doporučoval přezpívat denně 37 žalmů, aby byl celý žaltář přezpíván za týden. Reformátor Benedikt z Aniane ovšem nařídil za den přezpívat 137 žalmů.⁴¹⁷ Tento standard platil už od času opata Odila. A jeho nástupci tento počet ještě zvyšovali, až nakonec clunyjské mniši zpívali denně 250 žalmů.⁴¹⁸ Před jednotlivými bohoslužbami se navíc kromě zpívání žalmů konaly i přímlyvy, modlitby za panovníka, opata, světce, donátory⁴¹⁹ a zesulé křesťany.⁴²⁰ Celkově se liturgie prodloužila zhruba na trojnásobek původní délky. Tuto až přehnanou horlivost lze jen obtížně vysvětlit. Nabízí se možnost, že Cluny mělo maximální snahu svými nekonečnými modlitbami zajistit mír a spasit všechny duše, které se na něj kdy obrátily. To ovšem nebylo v jejich silách.

Hugovy vlády se v 70. letech 11. století citelně dotkl spor o investituru vedený jeho dvěma ochránci, papežem Řehořem VII. a císařem Jindřichem IV. Hugo se účastnil klíčového okamžiku tohoto sporu, kterým bylo jednání papeže a císaře v hradní pevnosti Canossa v roce 1077, kde fungoval jako prostředník

⁴¹⁴ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 231.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 233.

⁴¹⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 119.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 120.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 120.

⁴¹⁹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 100.

⁴²⁰ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 58.

a usmiřovací prvek.⁴²¹ Hugo za sebe a svůj klášter zachovával neutralitu, ačkoli ostatní kláštery, především říšská reformní větve v klášteře Hirsau, stála na straně papeže. Ještě v roce 1077, po ukončení sporu, věnoval Řehoř VII. Hugovi toskánský klášter San Benedetto v Polirone, aby ho Hugo zreformoval podle clunyjských zvyklostí.⁴²² Tento klášter původně náležel hraběnce Matyldě Toskánské, jedné z největších Řehořových podporovatelek, na jejímž hradě Canossa jednání probíhalo.⁴²³

Nejvýznamnější změnou, kterou Hugo během své opatské vlády provedl v klášterním komplexu, byla výstavba nového opatského chrámu, později nazvaného Cluny III. Dva původní kostely byli již prostorově nevyhovující a neschopné pojmout obrovské zástupy poutníků. Nová stavba monumentálních rozměrů měla vyjádřit velikost a sílu, kterou clunyjská kongregace v té době oplývala. Opat Hugo stál v čele nejmocnějšího klášterního uskupení své doby.

Nový opatský kostel se začal stavět v roce 1088, kdy bylo Hugovi už 65 let. Stavba trvala 20 let a byla financována, mimo jiné, i štědrými finančními podporami mnoha evropských panovníků a vlivných šlechticů. Král Alfons VI. Kastilský klášteru ročně vyplácel census 2 000 kusů zlata. Další král Jindřich I. Anglický zase od roku 1131 odváděl roční census 60 marek z Londýna a 40 marek z Lincolnu.⁴²⁴ Jindřichova dcera císařovna Matylda nechala pro nový kostel vyrobit zvony. Už v říjnu 1095 clunyjský papež Urban II., cestou na koncil v Clermontu, kde vyhlásil první křížovou výpravu, vysvětil oltáře v apsidě.⁴²⁵ Další papež Inocenc II. mohl v roce 1130 vysvětit celý kostel.⁴²⁶ Dokončený kostel se stal největší církevní stavbou tehdejšího křesťanského světa. Měl obrovskou hlavní loď s jedenácti arkýři, dvojitými postranními loděmi a dvěma transepty. Zakončen byl apsidou, ze které paprskovitě vybíhalo pět dalších kaplí. Hlavní loď byla 260 stop dlouhá a 92 stop vysoká. Nad ní nechal Hugo postavit dvojitou arkádu. Hlavice sloupů byly bohatě vyzdobeny rostlinnými a figurálními motivy. Velký transept byl opatřen třemi věžemi.⁴²⁷ Ve středu křížení druhého transeptu stála pouze jedna věž tzv. Lampová věž (*Clocher des*

⁴²¹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 93.

⁴²² COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 249–250.

⁴²³ Tamtéž, s. 249.

⁴²⁴ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 32.

⁴²⁵ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 100.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 100.

⁴²⁷ Byly to Věž svčené vody (*Clocher de l'Eau Bénité*) na jihu, Bisanská věž (*Clocher de Bisans*) (zvonice) na severu a Kúrová věž (*Clocher du Choeur*) v samém středu křížení.

Lampes). Nad hlavním oltářem visely ve zlaté nádobě ve tvaru holubice ostatky svatých. Celý prostor kostela byl osvětlen 300 okny.⁴²⁸

V době Hugovy smrti v roce 1109 Cluny vlastnilo nespočetné množství klášterů ve Francii, Anglii, Španělsku, Itálii, Svaté říši římské, na území dnešní Belgie a reforma se zvolna šířila i do Skandinávie.⁴²⁹ Celkově měla clunyjská kongregace téměř 2 000 klášterů s 10 000 mnichy. Každý mnich měl navštívit mateřský klášter Cluny alespoň jednou za život.⁴³⁰

4.2. Boj o investituru

Nyní, když už byla monastická reforma bezpečně zakořeněna v církevním povědomí, nastal čas pro novou reformu, která by povstala ze základu této předešlé reformy a zasáhla nejen kláštery, ale i církev samotnou. Z tohoto základu vyvstal jeden významný spor. Hlavní otázka tohoto sporu se týkala snahy o úspěšné vypořádání ve věci laické investitury, což znamenalo, že vysoké církevní posty byly obsazovány kandidáty, které určili světští velmoži a panovník. Reformátoři v čele s papeži si přáli navrátit papežství moc a prestiž, kterou dle jejich mínění oplývalo v dřívějších dobách. Přáli si opět prosadit vlastní svobodné volby na vysoké církevní posty,⁴³¹ jakož i odstranění simonie⁴³² a kněžského konkubinátu. Chystali se toho dosáhnout prosazením norem, které by nařizovaly kněžský celibát a povinný společný život řeholníků.

Především otázka laické investitury vedla v 70. letech 11. století ke sporu mezi papežem Řehořem VII. (zemřel 1085) a králem, a pozdějším císařem Svaté říše římské Jindřichem IV. (1050–1106). Panovník Svaté říše římské, coby následník Karla Velikého, uplatňoval své právo podílet se na volbě nových vysokých duchovních i opatů. Ovšem, z pohledu papeže, jako následníka

⁴²⁸ EVANS, J: *Monastic life at Cluny 910–1157*, s. 33.

⁴²⁹ HILPISCH, S: *Cluny a ostatní středověké mnišské reformy*, s. 40.

⁴³⁰ MULLINS, E: *Cluny: in search of God's lost empire*, s. 127.

⁴³¹ FRANZEN, A: *Malé církevní dějiny*, s. 135.

⁴³² HILPISCH, S: *Cluny a ostatní středověké mnišské reformy*, s. 39.

svatého Petra,⁴³³ byl panovník, jakkoliv mocný, stále jen pouhý laik, který by do církevních záležitostí neměl zasahovat. Úkolem gregoriánské reformy bylo osvobození církve od těchto laických vměšování.⁴³⁴ Lidé tehdejší doby byli podřízeni dvojí autoritě.⁴³⁵ Pozemské, kterou zastupoval laický panovník, a duchovní, kterou naopak zastupoval papež se svým vysokým duchovenstvem. Panoval obecný názor, že duchovenstvo má větší moc, než laická šlechta.⁴³⁶ Panovníkovi ovšem byla jeho autorita věnována Bohem, a proto mohl v určité míře zasahovat do církevních záležitostí. Císař Jindřich III. (1017–1056), otec Jindřicha IV., toto privilegium dovedl k dokonalosti tím, že sesadil tři papeže a jmenoval dokonce čtyři.⁴³⁷

Císař Jindřich IV. jako dítě ztratil otce, tedy, až do jeho převzetí vlády v roce 1065, za něj vládla jeho matka císařovna Agnes z Poitou jako regentka. V té době ovšem říšská šlechta získala značnou nezávislost na panovníkovi. Jakmile Jindřich IV. nastoupil na trůn, hodlal vše přizpůsobit situaci, za které vládl jeho otec.⁴³⁸ Ale šlechta se bránila ztrátě své nezávislosti. Další potíže nastaly v roce 1073, kdy se proti Jindřichovi IV. vzbouřila saská knížata⁴³⁹ a v Římě se na papežský stolec posadil Řehoř VII., energický reformátor a sympatizant clunyjské reformy, jehož velkým přáním bylo ukončit proces sekularizace a osvobodit církve od zásahů císařské moci. Už v roce 1075 zformuloval svůj program na změnu do dokumentu *Dictatus papae*, ve kterém vyhlásil, že papež je nejvyšší hlavou křesťanstva, může zasahovat do práv biskupů a je postaven i nad krále a císaře, které, pokud by to bylo nezbytné, může i sesadit.⁴⁴⁰

Prvotní důvod celého sporu vznikl kvůli obsazení arcibiskupství v Miláně. Pro oba muže to mělo velkou důležitost, jelikož dosazení svého kandidáta do Milána znamenalo ovládnutí výhodné politické pozice v Lombardii.⁴⁴¹ Jindřich IV. se v roce 1075 vzbouřil proti *Dictatu papae* a vyslal do Milána svého

⁴³³ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 352.

⁴³⁴ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 135.

⁴³⁵ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 352.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 352.

⁴³⁷ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 135.

⁴³⁸ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 356.

⁴³⁹ ROBINSON, I. S. Pope Gregory VII, the Princes and the Pactum 1077-1080, *The English Historical Review*, č. 373, 1979. 721-756, s. 743.

⁴⁴⁰ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 137.

⁴⁴¹ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 356.

kandidáta.⁴⁴² Po jeho vítězství nad odbojnými Sasy ještě vzrostly obavy ze silnější císařské intervence v Itálii. Řehoř VII. na synodě v Římě důrazně připomněl zákaz laické investitury a pod pohrůžkou exkomunikace Jindřichovi zakázal prosazovat své zájmy při obsazování biskupství.⁴⁴³ Jindřich IV. napomenutí ignoroval. Naopak na říšském sněmu ve Wormsu v lednu 1076 podnítil proti Řehoři VII. říšské biskupy a prohlásil ho za sesazeného.⁴⁴⁴ Řehořovi VII. poté nezbylo nic jiného, než Jindřicha exkomunikovat a jeho poddané zprostit přísahy věrnosti. Říšská knížata, která opět vycítila příležitost, svolala sněm v Triburu a seznámila krále se svým rozhodnutím. V případě, že Jindřich do roka od své exkomunikace (tedy do 2. února 1077) nedosáhne u papeže rozhršení, bude zbaven trůnu a na jeho místo bude zvolen nový král.⁴⁴⁵ Pro Jindřicha IV. bylo v této těžké chvíli zřejmé, že pokud chce dosáhnout zproštění své exkomunikace, musí se sám vypravit za papežem do Říma.

Na rozhraní roku 1076–1077 se král Jindřich IV. spolu se svou manželkou a dvorem vypravil na cestu do Itálie, aby požádal papeže o zproštění klatby. Cesta, která vedla přes Alpy, byla v zimě zdlouhavá, strastiplná a složitá. Podle svědectví německého mnicha Lamperta z Hersfeldu byly hory pokryté sněhem a ledem obtížně schůdné. Průvod se několikrát ocitl ve smrtelném nebezpečí. Královna a její dvorní dámy byly pro větší pohodlí taženy na volských kůžích. Cesta navíc byla tím složitější, že znepřátelení vévodové zablokovali hlavní cesty a Jindřich musel platit vysoké mýtné, aby mohl projít.⁴⁴⁶ V té samé době se papež Řehoř také vydal na cestu z Říma na sněm do Augsburku, kam byl pozván říšskými knížaty k debatě ohledně Jindřicha IV. Cestoval společně se svou velkou podporovatelkou, hraběnkou Matyldou Toskánskou. Když se na cestě dozvěděli, že se do Itálie blíží Jindřich, rozhodli se dočasně uchýlit na Matyldin opevněný hrad Canossa a tam na krále počkat. Papež si totiž nebyl jistý, jestli má Jindřich v úmyslu na něj zaútočit, nebo jde pokorně žádat o odpuštění.⁴⁴⁷

⁴⁴² BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 357.

⁴⁴³ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 137.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 137.

⁴⁴⁵ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 359.

⁴⁴⁶ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 87.

⁴⁴⁷ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 360.

Podle kronikářů sympatizujících s papežem, dorazil Jindřich IV. ke Canosse bos a v hrubé kutně kajícího poutníka, bez insignií své moci. Musel čekat před hradní bránou tři dny (26.–28. ledna 1077),⁴⁴⁸ než ho Řehoř VII. konečně rozhodl přijmout. Bylo již řečeno, že tomuto jednání v Canosse byl přítomen také opat Hugo z Cluny. Je velmi pravděpodobné, že Hugo přijel do Canossy na žádost svého kmotřence Jindřicha IV., který doufal v jeho podporu a ochranu.⁴⁴⁹ Má se za to, že právě opat Hugo papeže Řehoře přesvědčil, aby císaře přijal. Po dlouhém vzájemném rozhovoru byl Jindřich IV. nakonec omilostněn.⁴⁵⁰

Papež Řehoř VII., stejně jako jeho předchůdci, platil za hlavního ochránce clunyjské kongregace, a tedy se spoléhal na její podporu. Clunyjsťtí mniši vstupovali do jeho služeb jako legáti a hlasatelé gregoriánské reformy. Ovšem opat Hugo, který sice byl chráněncem papeže Řehoře, ale zároveň také kmotrem císaře Jindřicha, se rozhodl ohledně boje o investituru setrvat v neutralitě. Všechny clunyjské kláštery ale nebyly neutrální. Mnoho klášterů v Itálii⁴⁵¹ a ve Svaté říši římské podporovalo papeže Řehoře VII. Především na území Svaté říše římské vynikalo svou papežskou podporou velké reformní centrum, opatství Hirsau. Ve své podpoře zašlo mnohem dále, než kterékoli jiné říšské kláštery. Hirsauští mniši začali kázat na veřejných prostranstvích proti Jindřichovi IV.⁴⁵² Stejně tak na podporu papeže Řehoře VII. byly v Hirsau tištěny letáky vyzývající k boji za svobodu církve.⁴⁵³ Díky této bojovnosti se z Hirsau v pozdějších letech stalo hlavní centrum papežské podpory.⁴⁵⁴

Jindřichovo zproštění exkomunikace ovšem nebylo uznáno říšskými knížaty, kteří si už v březnu 1077 na shromáždění ve Forchheimu zvolili za vzdorokrále švábského vévodu Rudolfa z Rheinfeldenu.⁴⁵⁵ V roce 1080 byl vzdorokrál Rudolf zabit v bitvě u Hohenmolsenu.⁴⁵⁶ Ihned po jeho smrti Jindřich IV. rozpoutal ve Svaté říši římské občanskou válku, během níž se jeho vztah s

⁴⁴⁸ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 137.

⁴⁴⁹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 90.

⁴⁵⁰ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 361.

⁴⁵¹ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and gregorian reform, s. 248

⁴⁵² SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 102.

⁴⁵³ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 39.

⁴⁵⁴ SUCHÁNEK, D. Reforma říšských benediktinských klášterů v 11. století. In: MATĚJEK, M. a kol. Benediktini ve středověku, s. 102.

⁴⁵⁵ ROBINSON, I. S. Pope Gregory VII, the Princes and the Pactum 1077-1080, s. 721.

⁴⁵⁶ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 260.

Řehořem VII. opět zhoršil. Už v březnu 1080 Řehoř VII. Jindřicha exkomunikoval podruhé.⁴⁵⁷ Jindřich na to reagoval prohlášením papeže za sesazeného a ustanovením svého vzdoropapeže Klementa III. (1084–1100).⁴⁵⁸ Řehoř VII. zvolna ztrácel své přívržence a kardinály. V roce 1081 Jindřich IV. vpadl do Itálie a roku 1084 se nechal vzdoropapežem Klementem III. korunovat na císaře.⁴⁵⁹ Řehoř se musel opevnit v Andělském hradě (*Castel Sant'Angelo*) v Římě. V této situaci se obrátil na opata Huga v naději na podporu při jednání s císařem. Ačkoli bylo Hugovi už téměř 60 let, Řehořovu prosbu vyslyšel a odjel do Říma. Cestou se vyhnul císařskému táboru a jel přímo k Andělskému hradu. Jindřich IV., který se s Hugem chtěl setkat, tím byl uražen a případná mírová jednání se tím stala velmi ohrožena.⁴⁶⁰ Navzdory tomu se Hugo s Řehořem VII. už nesetkal, jelikož sesazený papež zemřel 25. května 1085 na útěku v Salernu. Na jeho místo v roce 1088 nastoupil Urban II. – zapálený reformátor a bývalý clunyský mnich. Ten také zopakoval edikt proti laické investituře.⁴⁶¹ Ačkoli gregoriánská reforma znatelně posílila roli papeže, situace mezi říší a Římem zůstala i nadále vyhrocena. Určité zlepšení nastalo až v roce 1111, kdy se papež Paschalis II. (1099–1118) dohodl s císařem Jindřichem V. (1106–1125) na zrušení vnitřního spojení církve a říše. Výsledkem četných kompromisů se stal tzv. *Wormský konkordát*, který v roce 1122 stanovil dvojí investituru.⁴⁶² Což znamenalo, že byla nejprve papežem provedena duchovní investitura (symbolizovaná prstenem a berlou) a poté byla provedena i světská investitura (symbolizovaná podáním žezla) ze strany panovníka.⁴⁶³

⁴⁵⁷ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 138.

⁴⁵⁸ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 90.

⁴⁵⁹ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 363.

⁴⁶⁰ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 90.

⁴⁶¹ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 364.

⁴⁶² FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 138.

⁴⁶³ Tamtéž, s. 138.

4.3. Clunyjská krize a opat Petr Ctihodný

Po smrti opata Huga ze Semuru v roce 1109 stálo Cluny na vrcholu své moci. Novým opatem byl zvolen Pons z Melgueil. Tento mladý vzdělaný muž náležel mimo jiné do pokrevní linie sv. Benedikta z Aniane.⁴⁶⁴ Byl zvolen opatem v 35ti letech. Za své pozdější činy byl někdy omlouván pro své mládí. Ovšem jeho předchůdce, Hugo ze Semuru, jak bylo zmíněno výše, nastoupil do úřadu opata ve 24 letech. Jádro problému tedy nemuselo být ve věku jeho zvolení, jako spíše v jeho povaze a způsobu života. Nicméně začátky jeho vlády probíhaly bez problémů. Opat Pons, stejně jako jeho předchůdce Hugo ze Semuru, působil jako papežský legát v království Kastilie a Leónu, a Svaté říši římské. A stejně jako jeho předchůdci také reformoval kláštery ve Francii, Španělsku, Itálii, i v Anglii, kde dal v letech 1112–1121 postavit klášter Stansgate, a v letech 1120–1122 Monkton Farleigh. Tyto a jiné kláštery následně vytvářely vlastní podřízené kláštery, které byly štědře podporovány králem Jindřichem I.⁴⁶⁵

V roce 1118 se v Cluny ukryl papež Gelasius II., Ponsův kmotr,⁴⁶⁶ před císařem Jindřichem V. a právě v Cluny byl posléze zvolen jeho nástupce Kalixt II.⁴⁶⁷ Vděčný papež, a později i jeho nástupci, poskytovali opatu Ponsovi za jeho pomoc rozsáhlá privilegia. Clunyjské mnichy mohl od této chvíle exkomunikovat pouze papež a nikdo jiný. Mnich z jiného kláštera mohl přestoupit do Cluny i proti vůli svého opata. Žádný biskup nemohl světit nebo sloužit mši v clunyjských kostelech.⁴⁶⁸ Papež Paschalis II. Ponsovi povolil nosit biskupské roucho,⁴⁶⁹ a ještě později mohl Pons nosit papežskou dalmatiku a liturgické sandály při velkých církevních svátcích. Papež Kalixt II. ho dokonce jmenoval kardinálem, což byla pocta, které se nedostalo žádnému jeho předchůdci.⁴⁷⁰ Tento obrovský úspěch vyvolal u mladého opata pocit absolutní nadřazenosti nad ostatními duchovními osobami, a potřebu po stále větších počtech. Při

⁴⁶⁴ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 115.

⁴⁶⁵ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 269

⁴⁶⁶ WHITE, Hayden V. Pontius of Cluny, the "Curia Romana" and the End of Gregorianism in Rome. *Church History*, č. 3, 1958, 195-219, s. 196.

⁴⁶⁷ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 59.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 61–62.

⁴⁶⁹ Toto privilegium udělil už Urban II. Hugovi ze Semuru, ovšem pouze pro určité příležitosti.

⁴⁷⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 115.

honbě za dalšími privilegii nebylo nijak překvapující, že se dostával do sporů s biskupy a ostatními opaty. Vymáhal pro sebe titul opat opatů („*abbas abbatum*“),⁴⁷¹ kterým se mohl vyznačovat pouze opat kláštera Montecassino, coby přímý nástupce sv. Benedikta z Nursie. S tím mniši z Montecassina nemohli souhlasit.

Postupem času začalo být stále jasnější, že se Cluny dostává do ekonomické krize. Opat Pons vedl nákladný život, jakým žili laičtí šlechtici. Výdaje kláštera začaly výrazně převyšovat jeho příjmy. Platba pravidelného ročního cenzu ze Španělska skončila v roce 1109 společně se smrtí krále Alfonse VI.⁴⁷² V Cluny se stále pokračovalo ve stavbě obrovského opatského kostela sv. Petra a Pavla, při níž museli být placeni stavitelé, zedníci, kameníci, umělci a mnoho dalších. Cluny bylo také navštěvováno mnoha poutníky, což vedlo k dalším výdajům. Ale výnosy z půdy a podřízených klášterů byly stále stejné a na stále stoupající náklady přestávaly stačit.⁴⁷³ Opatství bylo reálně ohroženo bankrotem.

Část mnichů, nespokojených s nastalou krizovou situací, v roce 1122 tajně informovalo o situaci papeže Kalixta II. Ještě později se k papeži Kalixtovi odvolal sám Pons, rozhořčený tímto vývojem. Jednání u papeže skončilo, přes veškeré Kalixtovo přesvědčování, Ponsovou rezignací na svou funkci clunyjského opata.

Jako důvod uvedl, že se vydá jako prostý poutník do Svaté země.⁴⁷⁴ V Cluny byl mezitím v době Ponsovi nepřítomnosti zvolen nový opat. Stal se jím příbuzný slavného opata Huga Velikého, Hugo z Marcigny.⁴⁷⁵ Naneštěstí už byl v pokročilém věku a zemřel tři měsíce po svém zvolení. Za nového opata byl poté vybrán převor v kláštorech Vézelay a Doméne Petr z Montboissier, později známý jako Petr Ctihodný. Ten se během své vlády snažil upravit clunyjskou ekonomiku na únosnou míru a navrátit do kláštera opět umírněnost a zbožnost, která se během Ponsovy rozmařilé vlády vytrácela.

⁴⁷¹ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 59.

⁴⁷² COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 254.

⁴⁷³ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 116.

⁴⁷⁴ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 60

⁴⁷⁵ WHITE, H. V. Pontius of Cluny, the "Curia Romana" and the End of Gregorianism in Rome, s. 207.

Pons byl mezitím ve Svaté zemi, nepochybně díky svému nedávnému opatskému úřadu, přijat jako živoucí světec.⁴⁷⁶ Ovšem ani přesto se nevzdal myšlenky na znovuzískání titulu clunyjského opata. V roce 1124 se vypravil do Itálie, a odtud do Francie. Během cesty zformoval „vojsko“, které se skládalo převážně z clunyjských odpadlíků a měšťanů. Dokonce měl překvapivou podporu některých klášterů, např. Souvigny.⁴⁷⁷ S pomocí četných vyzvědačů⁴⁷⁸ se dozvěděl, že jsou mniši s přísným Petrem nespokojeni. Pons se tedy na podzim roku 1125 rozhodl využít toho, že byl Petr Ctihodný právě na vizitační cestě v Akvitánii, a chtěl si clunyjské opatství vybojovat zpátky pod sféru svého vlivu. Přitáhl se svým vojskem ke klášterní bráně a žádal její otevření. Když ho převor odmítl vpustit, Pons se svou armádou zaútočil. Klášter byl nakonec dobyt a Pons se znovu prohlásil právoplatným opatem. Vynutil si na mniších přísahu věrnosti. Mniši, kteří mu odmítli přísahu složit, byli uvězněni, nebo z kláštera rovnou vyhnáni. Včetně převora, který tak mohl o této události informovat Petra Ctihodného.⁴⁷⁹ Pons s sebou do kláštera přivedl ve své armádě zloděje, prostitutky, a zběhlé vojáky, kteří v klášteře bezostyšně kradli a rabovali. Pons byl nucen použít klášterní majetky – svícny, relikviáře a kalichy z drahých kovů – na jejich zaplacení.⁴⁸⁰

Této situaci se po půl roce rozhodl učinit přítrž nový papež Honorius II., který usedl na papežský stolec po papeži Kalixtovi II. Ponse i jeho podporovatele exkomunikoval a povolal ho do Říma, kde se měl zodpovídat ze svých násilných činů. Před tímto římským soudem měl Pons, podle pozdějšího tvrzení svého následníka Petra Ctihodného, drze prohlásit, že clunyjského opata nemůže vyobcovat žádná pozemská moc, pouze a jedině sv. Petr osobně.⁴⁸¹ Shromáždění tím bylo pobouřeno a prohlásilo ho schizmatikem. Jeho stoupenci se ho zřekli a poté, co pokorně, bosí a v kleče, požádali o milost, dosáhli odpuštění.⁴⁸² Pons z Melgueil byl zbaven veškerých funkcí a titulů, které za svou opatskou vládu nashromáždil. Všechna clunyjská privilegia

⁴⁷⁶ WHITE, H. V. Pontius of Cluny, the "Curia Romana" and the End of Gregorianism in Rome, s. 196.

⁴⁷⁷ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s 277

⁴⁷⁸ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 60.

⁴⁷⁹ WHITE, H. V. Pontius of Cluny, the "Curia Romana" and the End of Gregorianism in Rome, s. 207.

⁴⁸⁰ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 61.

⁴⁸¹ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 117.

⁴⁸² EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 40.

byla přiznána Petrovi Ctihodnému. Pons, který toto rozhodnutí nehodlal akceptovat, musel být uvězněn v římském klášteře San Andrea, kde o rok později, 1126, zemřel na mor či malárii. Jakožto bývalému clunyjskému opatovi, mu byl i přesto papežem povolen církevní pohřeb.⁴⁸³

Před novým opatem Petrem Ctihodným, ležel nelehký úkol. Poté, co konečně Cluny vybojoval nazpět od vzbouřeného bývalého opata Ponse, se musel potýkat s katastrofálním stavem, ve kterém Cluny po Ponsově vládě zůstalo. Vlivem této neblahé události Cluny přestávalo být považováno za svaté místo modliteb a míru. V roce 1109 společně se smrtí španělského krále Alfonse VI. zanikla i platba ročního cenzu. Vláda Petra Ctihodného zažila také schizma mezi papežem Inocencem II. a protipapežem Anakletem II. Kromě toho musel ještě řešit několik desetiletí trvající spory s výbojným cisterciákem Bernardem, opatem kláštera Clairvaux, který kritizoval clunyjský mnišský život, jeho bohatství a přílišnou liturgii. Petr chtěl, dílem pod vlivem těchto výtek, obnovit prvotní clunyjské rané mnišství a život v celibátu. Mimo jiného se mniši na jeho příkaz museli uskromnit ve svém nákladném životním stylu.⁴⁸⁴ Od anglického krále Štěpána z Blois opět začal chodit cenzus, stanovený jeho bratrem, biskupem z Winchesteru, bývalým clunyjským mnichem.⁴⁸⁵ Gregoriánská reforma zrušila laické vlastnění kostelů a klášterů. Laičtí vlastníci nadále mohli mít pouze funkci ochránců.⁴⁸⁶ Museli se do budoucna vzdát vybírání desátků a dalších poplatků z těchto staveb, a tyto poplatky připadly Cluny.

Petr Ctihodný se na pozvání krále Alfonse VII, vnuka Alfonse VI., vydal na cestu do Španělska. Tam provedl inspekci klášterů Le Puy, Moissacu, Roncesvaller, Pamplony, Stelly, Nájery, Carrión de los Condes a Sahagúnu.⁴⁸⁷ Král Alfons VII. mu také slíbil do budoucna vyplácet cenzus 2000 zlatých mincí ročně.⁴⁸⁸ Petr Ctihodný plánoval z cesty po Španělsku přivést knihy a texty, především ty islámské. Petr byl vzdělaný člověk, který se neřídil pouze řeholí a biblí. Měl zájem o matematiku, fyzikální vědy a filozofii.⁴⁸⁹ Navzdory

⁴⁸³ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 61.

⁴⁸⁴ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 310.

⁴⁸⁵ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 122.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 131.

⁴⁸⁷ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 161.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 161.

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 162.

pohrdavému pohlížení na islámské učení⁴⁹⁰ si přál, aby se znalost islámských textů rozšířila do křesťanské Evropy.⁴⁹¹ A naopak, aby i muslimský svět poznal podstatu křesťanství. Petr tím chtěl Araby naklonit k přijetí křesťanství a následnému vyvrácení Islámu.⁴⁹² Pro tento účel si zvolil jasný cíl – přeložit do latiny nejdůležitější knihu islámského světa, korán (*Qur'an*).⁴⁹³ Chtěl, aby se obě náboženství poznala a rozuměla si. Pro překlad utvořil skupinu několika překladatelů z různých kultur. Do této skupiny patřili učenci jako například anglický clunyský mnich a arabista Robert Ketton, osobní sekretář Petra Ctihodného Petra z Poitiers a muslimský učenec Muhammad.⁴⁹⁴ Ti společně mimo korán přeložili do latiny i další islámské texty jako *Liber generationis Mahumeti* a *Doctrina Mahumeti*.⁴⁹⁵ Překlad koránu byl hotov několik měsíců poté, co se Petr v roce 1143 vrátil zpět do Cluny. Bohužel jeho přání, aby proti sobě křesťané a muslimové přestali válčit a navzájem se ze svých náboženství poučili, se nevyplnilo.⁴⁹⁶

Petr Ctihodný svým dobrým vedením dovedl stabilizovat klášterní finance.⁴⁹⁷ Další pro klášter výhodná privilegia si zajistil podporou papeže Inocence II. proti vzdoropapeži Anaklétovi II., např. osvobození od placení mýtného.⁴⁹⁸ Nadále také pokračoval ve stavbě velkého kostela, započaté jeho předchůdci.

⁴⁹⁰ GÁZQUEZ, José Martínez. Translations of the Qur'an and Other Islamic Texts before Dante (Twelfth and Thirteenth Centuries). *Dante Studies, with the Annual Report of the Dante Society*, č. 125, *Dante and Islam*. 2007, 79-92, s. 79.

⁴⁹¹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 162.

⁴⁹² GÁZQUEZ, J. M. Translations of the Qur'an and Other Islamic Texts before Dante (Twelfth and Thirteenth Centuries), s. 84.

⁴⁹³ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 294.

⁴⁹⁴ GÁZQUEZ, J. M. Translations of the Qur'an and Other Islamic Texts before Dante (Twelfth and Thirteenth Centuries), s. 81.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 81.

⁴⁹⁶ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 165.

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 157.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 157.

4.4. Bernard z Clairvaux a vzestup cisterciáckého řádu

Za vlády Petra Ctihodného začalo být Cluny a potažmo celé benediktinské mnišství vnímáno jako zastaralé, stagnující a vzdálené od řehole sv. Benedikta. Clunyjská kongregace byla stále obrovská, ale zatížena mnohými finančními problémy. Bylo zjevné, že se svými problémy už sotva může nabídnout nové podněty k dalšímu vývoji. Clunyjské mniši nevykonávali fyzickou práci, konali pouze drobné práce v kuchyni, na zahradě a ve skriptoriu.⁴⁹⁹ Klášter byl zásobován poplatky ze svých podřízených klášterů a výnosy z pozemků. Manuální práci vykonávali poddaní nebo služebníci. Cluny již bylo přesyceno, inovativně vyčerpáno a příliš zapojeno do okolního světa,⁵⁰⁰ mělo příliš bohatství a konalo příliš liturgických úkonů. Nemělo už čas a vhodné podmínky rozvíjet ideály a prostotu raného mnišství. Cluny se zvolna dostalo do stagnace. V monastické společnosti se rozmohla touha po návratu k mnišské prostotě, která by se řídila původní řeholí napsanou Benediktem z Nursie, a nikoli tou, kterou posléze upravil Benedikt z Aniane. Ve Francii, Itálii a mnoha dalších zemích, se rozšířilo nebývalé nadšení pro poustevnictví.⁵⁰¹ Potulní kazatelé se uchylovali do samoty do lesů a jeskyní.

V duchu této všeobecné změny se zrodil nový mnišský řád cisterciáků. Založil ho Robert z Molesme, který byl původně opatem v klášteře Moutier-la-Celle. Tamní život mu ale nevyhovoval, proto odtud po čase odešel společně s 13ti mnichy do pustiny, kde založili klášter Molesme, a kde se živil výhradně fyzickou prací. Zvyklosti z Molesme se rychle rozšířily po okolí.⁵⁰² Klášter díky tomu vzrůstal a začal si sám tvořit síť podřízených klášterů. Opat Robert, jehož ideálem bylo klidné tiché svaté místo, nelibě nesl tento rozvoj, a odešel z Molesme do další pustiny,⁵⁰³ kde v roce 1098 se svými druhy založil klášter Citeaux.⁵⁰⁴ Ten byl ale byl dlouho nazýván Novým klášteřem (*Nouveau*

⁴⁹⁹ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 245.

⁵⁰⁰ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 223.

⁵⁰¹ KAMENÍK, M: Burgundsko kraj mnichů, s. 123.

⁵⁰² HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 64.

⁵⁰³ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 168.

⁵⁰⁴ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 65.

monastére).⁵⁰⁵ Začátky na tomto místě byly krušné, a mniši, navzdory pozemkovým darům od šlechty, trpěli hladem a těžkými podmínkami. Nicméně později během několika dalších staletí bylo cisterciáky založeno na 343 dceřiných klášterů.⁵⁰⁶

V roce 1112 tehdejší citeauxský opat Štěpán Harding přijal do Citeaux 18tiletého Bernarda z Fontaines,⁵⁰⁷ venkovského šlechtice a budoucího vůdce celého cisterciáckého řádu známého jako Bernard z Clairvaux. Tohoto mladíka díky jeho výmluvnosti a náboženskému zápalu brzy následovalo do kláštera bezpočet následovníků, včetně všech jeho příbuzných. Bernard požadoval změnu stávajícího systému, návrat k prvotnímu výkladu řehole sv. Benedikta a přísně asketickému životu. Nedaleké Cluny se Bernardovi zdálo přehlčené liturgií. Od duchovní služby k další duchovní službě zbývalo jen velmi málo času na soukromé záležitosti. Což Bernard kritizoval jako nedodržování řehole, která přímo vyžadovala rovnocenný díl manuální práce a modlitby.

Cisterciácká liturgie byla podobná té clunyské, až na to, že byla zhruba o dvě třetiny kratší a mnohem jednodušší.⁵⁰⁸ Také byly dodržovány stejné benediktinské zvyklosti jako povinné mlčení a používání znakového jazyka. Cisterciáci dokonce byli, stejně jako benediktini, osvobozeni od dohledu biskupské kontroly.⁵⁰⁹ Ovšem oproti Cluny se mniši ze Citeaux zřekli okolního světa mimo svůj klášter a velmi přísně a doslovně dodržovali Benediktovu řeholi. Navíc rozvinuli i vlastní duchovní obnovu, zpopularizovali kult Panny Marie, a své kláštery ve velké míře zasvěcovali právě jí. Bernard z Clairvaux v této věci zašel ještě dál, jelikož, na rozdíl od Cluny, nevnímal Ježíše Krista jako vládce trestajícího hříšníky věčným utrpením v očistci, ale jako ve skrze lidského a odpouštějícího chybným lidem jejich provinění.⁵¹⁰

Prvním klášterem, který opat Štěpán Harding založil, byl v roce 1113 La Ferté-sur-Grosne. Dále následovaly v roce 1114 Pontigny a 1115 Morimond a nakonec Clairvaux.⁵¹¹ Tyto kláštery se následně staly čtyřmi hlavními cisterciáckými centry, rovnocennými s mateřským klášterem Citeaux, a mohly

⁵⁰⁵ Carta caritatis, kapitola 3, s. 4.

⁵⁰⁶ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 180.

⁵⁰⁷ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 152.

⁵⁰⁸ Tamtéž, s. 171.

⁵⁰⁹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 190.

⁵¹⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 257.

⁵¹¹ Tamtéž, s. 177–178.

dokonce zasahovat do záležitostí Citeaux.⁵¹² To byl také hlavní rozdíl vůči přísně centralistickému Cluny s jediným klášterem jako hlavou celé kongregace. Dalším rozdílem byla otevřenost vůči uchazečům. Zatímco mniši v Cluny byli v drtivé většině potomky bohatých šlechtických rodin,⁵¹³ do cisterciáckých klášterů mohl vstoupit kdokoli, i nemajetní rolníci.⁵¹⁴ Díky této praxi se cisterciácké kláštery rychle rozrostly.

Pozdější dílo Štěpána Hardinga, *Carta caritatis* se týkala organizace cisterciáckých klášterů. Jak víme, vedle hlavního kláštera Citeaux stály další čtyři „dceřiné“ kláštery. Ty zakládaly své vlastní podřízené kláštery. Každý opat těchto zakládajících klášterů musel alespoň jednou ročně provést vizitaci každého svého podřízeného kláštera,⁵¹⁵ Hlavní opat v Citeaux se účastnil volby nových opatů, do chodu hospodářství ale nijak nezasahoval, ani nevybíral žádné poplatky a desátky. *Carta caritatis* mimo jiné také ustanovovala jednotné znění řehole svatého Benedikta, užívání stejných liturgických knih a zvyklostí.⁵¹⁶ Ustanovila i každoroční setkání cisterciáckých opatů v Citeaux, tzv. *generální kapitulu*, kde se projednávaly důležité události týkající se cisterciáků, hlasovalo se o důležitých návrzích a referovalo se o dodržování řeholních pravidel.⁵¹⁷ V generální kapitule si byli všichni rovni, což byl také hlavní rys propracovaného cisterciáckého zřízení, s generální kapitulou jako vrcholným zákonodárným orgánem.⁵¹⁸

V roce 1115 se Bernard stal opatem jednoho z hlavních dceřiných klášterů, Clairvaux. Tamní život byl prostý, mniši sami stavěli budovy svého kláštera, orali na poli, seli a káceli stromy. Pověst o Clairvaux a jeho asketickém životě se brzy rozšířila a Bernard kolem sebe vytvářel skupinu následovníků, kteří se stali mnichy a opaty clairvauxských dceřiných klášterů. Bernard z Clairvaux byl v úctě většiny duchovních i laických osob, účastnil se mnoha církevních disputací. Byl i důvěrníkem papežů a panovníků. Clunyjsťi benediktini byl po více než 200leté době své vlády vystřídáni clairvauxskými

⁵¹² KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 180

⁵¹³ BLASCHKE, J: Tajemný středověk, s. 134.

⁵¹⁴ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, 181

⁵¹⁵ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 181.

⁵¹⁶ *Carta caritatis*, kapitola 3, s. 4.

⁵¹⁷ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 181.

⁵¹⁸ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962 – 1154, s. 380.

cisterciáky, kteří nakonec, stejně jako Cluny, obsadili i papežský stolec v osobě cisterciáckého papeže Evžena III. (1145–1153).⁵¹⁹

Cluny a Citeaux byly v některých ohledech odlišné, a v jiných naopak blízké. Dlouhou dobu Cluny a Clairvaux vedle sebe existovaly bez problémů. Nebyl důvod k nějakému sporu. Cluny se ve své velikosti malého kláštera Clairvaux neobávalo. Počátek vzájemných sporů nastal s případem Roberta z Montbard, Bernardova bratrance. Ten byl původně mnichem v Cluny a později přestoupil do Clairvaux. Ovšem tamní život se mu zdál příliš přísný, tedy se po nějakém čase vrátil opět do Cluny. Dotčený Bernard začal brojit proti clunyjským mnichům s tím, že jeho bratrance omámili bohatstvím a pohodlným životem.⁵²⁰ Poslal do Cluny dopis, ve kterém si stěžoval na rozmařilé způsoby clunyjských mnichů. Petr Ctihodný se proti tomu ohradil Poukázal na to, že doporučení sv. Benedikta ohledně stravy a oblečení mnichů jsou značně volné a berou ohled na potřeby jednotlivce. A navíc, že Benedikt z Nursie chápal tělesnou práci jako obranu proti zahálce a neřesti, a že by tedy jistě nežádal, aby se mniši dřeli na poli.⁵²¹

Bernard v roce 1125 napsal svou slavnou *Apologii svatého Bernarda*, kterou koncipoval jako dopis svému příteli Vilémovi ze Saint-Thierry.⁵²² V tomto díle pranýřoval veškeré věci, které ho ohledně Cluny a jeho mnišského života pobuřovaly. Vytýkal mnichům, že je jejich morálka uvolněná, že se obklopují přílišným luxusem, ve svém mnišském životě zcela zavrhuje fyzickou práci, oblékají se nákladně a konzumují nadměrné množství jídla, včetně masa, které by zdravý benediktin jíst neměl.⁵²³ Dále kritizoval, že mnišský noviciát, který by měl dle řehole sv. Benedikta trvat alespoň jeden rok, trval v Cluny pouhý jeden týden.⁵²⁴ Dále kritizoval, že si clunyjská mniši přivlastňují desátky z farních kostelů, které by měly připadnout farářům.⁵²⁵ Bernard navíc hleděl s nelibostí na obrovské a přezdobené clunyjské kostely. V několika svých kláštorech nechal postavit kostely, který měly sloužit za ideální obraz cisterciácké stavby. Kostel v klášteře Fontenay byl robustní, strohý, bez věží a zvonice. Hlavní oltář

⁵¹⁹ BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962–1154, s. 379.

⁵²⁰ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 201.

⁵²¹ Tamtéž, s. 203.

⁵²² MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 175.

⁵²³ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 198.

⁵²⁴ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 59

⁵²⁵ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 135.

neobsahoval žádné relikvie, aby kostel nepřitahoval laické poutníky.⁵²⁶ Kostel přímo v klášteře Citeaux byl ještě skromnější, dlouhý pouze 15 metrů a široký 5 metrů.⁵²⁷ Bernard navíc v roce 1124 kritizoval velkolepou sochařskou výzdobu clunyjského klášterního areálu, když napsal: „*Co tato směšná ohavnost dělá v dohledu bratrů čtoucích v klauzуре? Co je to zač, ta pokřivená krása a krásná znetvořenost? (...) Tak bohatá a ohromující různost tvarů, že je člověku milejší číst mramorová díla než rukopisy.*“⁵²⁸

Petr Ctihodný připustil, že drtivá většina těchto výtek je pravdivá. Ovšem bránil se proti nim. Ohledně noviciátu trvajících jeden týden prohlásil, že se řídí slovy Ježíše Krista, který vzýval všechen lid, aby ho následovali a nežádal po nich rok čekání.⁵²⁹ Stejně tak, když mu byl vytýkán mizivý zájem o manuální práci, namítal, že pro mnichy se hrubá práce nehodí, a Benedikt z Nursie jistě nemyslel prací pouze práci na poli, ale také práci ve skriptoriu,⁵³⁰ modlitby, četbu, studium a chórový zpěv. Rovněž odpověděl, že farní kostely jsou lépe spravovány mnichy, než-li biskupy, kteří hledí na vlastní prospěch, nikoli na zodpovědné vedení křesťanů.⁵³¹

Přes všechny tyto odpovědi Petr věděl, že je takovéto uvolnění mravů neúnosné. Proto svolal v roce 1132 kapitolu 200 clunyjských opatů a převorů, aby se s nimi poradil ohledně plánů na zlepšení. V roce 1146 byla sestavena nařízení, která do kongregace navrátila některá přísnější opatření, včetně půstů, zřeknutí se masa, prostšího životního stylu, povinného mlčení a zákazu obyčejným lidem vstoupit do klauzury.⁵³² Týdenní noviciát byl prodloužen na měsíc.⁵³³

Tyto spory mezi dvěma opaty se posléze přenesly i na jejich mnichy. Dobře to dokládá kauza s cisterciáckým opatstvím Le Miroir a sousedním clunyjským Gigny v jižním Burgundsku.⁵³⁴ Gigny žádalo od Le Miroir placení desátků z pozemků, které sice patřily cisterciákům, ale činily si na ně nárok i clunyjské. Cisterciáci je odmítli platit, jelikož sami desátky nevybírali a z placení

⁵²⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 209–210.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 137.

⁵²⁸ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 100–101.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 199.

⁵³⁰ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 176.

⁵³¹ LAWRENCE, H: Dějiny středověkého mnišství, s. 199–200.

⁵³² Tamtéž, s. 200.

⁵³³ Tamtéž, s. 112.

⁵³⁴ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 205.

desátků byli vyjmuti. To vyvolalo další spory, až v roce 1150 clunyjští na cisterciáky zaútočili a klášter vyplenili.⁵³⁵ Cluny bylo povinno nahradit škody. Nicméně Petr a Bernard se zasadili o klidné řešení sporu.

Bernard z Clairvaux se v roce 1130 zúčastnil církevního shromáždění v Étampes, které ukončilo nedávno započaté papežské schizma a prohlásilo za právoplatného papeže Inocence II.⁵³⁶ V té době k Citeaux patřilo zhruba 30 klášterů.⁵³⁷ Cisterciáci brzy začali pronikat i do okolních zemí a začali tam zakládat své kláštery. Sám Bernard se společně s papežem Inocencem II. vypravil do Itálie, kde založil několik nových klášterů, mezi nimi například Fossanova, Chiaravalle, Casamari a Tre Fontane.⁵³⁸ Cisterciáci také založili ve Svaté říši římské například kláštery Himmerod a Eberbach. Dále pak vstoupili i do Katalánska, kde založili kláštery Poblet a Santes Creus, které sloužily jako pohřebiště významných panovníků.⁵³⁹ Dále založili mnoho klášterů také v Anglii, Irsku, Portugalsku, Skandinávii a v Čechách.⁵⁴⁰ Ve Švédsku, ačkoli bylo christianizováno z Cluny, dokonce vliv cisterciáků nakonec zcela převážil.⁵⁴¹

Další spor vedli Petr Ctihodný a Bernard z Clairvaux ohledně pařížského učence Petra Abélarda, který psal díla o nesrovnalostech v církevním učení, která se stavěla proti oficiálnímu církevnímu pojetí křesťanské nauky.⁵⁴² Napsal také knihu *Theologia*, kde dialekticky zkoumal podstatu Boha a Svaté trojice.⁵⁴³ Bernardovi se nelíbilo, že Abélard ve svých dílech útočil na církve a upřednostňoval studium řeckých a římských autorů před studiem bible. Jeho spis byl už v roce 1121 na synodě v Soissons prohlášen za heretický a Abélard ho sám musel spálit.⁵⁴⁴ Po této synodě nějaký čas pobýval v opatství Saint-Denis, kde proti sobě popudil tamní mnichy a brzy odtud odešel.⁵⁴⁵ Svými dalšími díly, především *Sic et non* a *Theologia scholarium*, si proti sobě popudil významné církevní osoby, jelikož v nich vyzdvihoval staré řecké a římské bohy.

⁵³⁵ PACAUT, M: Dzieje Cluny, s. 318.

⁵³⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 275–276.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 241.

⁵³⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 247.

⁵³⁹ Tamtéž, s. 247.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 241.

⁵⁴¹ HILPISCH, S: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 76.

⁵⁴² BROOKE, Ch: Evropa středověku v letech 962–1154, s. 395.

⁵⁴³ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 200.

⁵⁴⁴ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 291.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 290. Vyvracel mnichům legendu o slavném původu jejich kláštera.

Bernard byl velmi rozezlen Abélardovým přesvědčením, že dokáže všechno vysvětlit rozumem, i to, co se podle něho rozumem vysvětlit nedalo.⁵⁴⁶

Celá věc eskalovala ve veřejnou disputaci mezi Abélardem a Bernardem v Sens v roce 1140. Bernard z Clairvaux si pro tuto příležitost připravil pojednání, kde se zaměřil na Abélardova tvrzení, která pokládal za prokazatelně kacířské. Ty se týkaly například toho, že by ve Svaté Trojici měl mít neomezenou moc pouze Bůh Otec, že Duch Svatý nepochází z podstaty Otce a Syna a, že Ježíš Kristus nesestoupil na zem, aby lidstvo zbavil hříchů.⁵⁴⁷ Na koncilu byl Abélardovi přečten tento seznam výňatků z jeho děl a byla mu položen otázka, zda tato slova sám napsal. Abélard zpanikařil a odvolal se do Říma k papeži Inocenci II. Ten se ale od Abélarda distancoval a dokonce sám jeho spisy spálil.⁵⁴⁸ Abélard byl prohlášen za heretika a společně se svými následovníky byl exkomunikován. Abélardovi bylo v té době už 60 let, a snad i z obavy z blízké smrti, se vydal do Říma, aby si vyprosil zproštění exkomunikace. Na své cestě se však dostal pouze do kláštera Cluny, kde mu Petr Ctihodný nabídl azyl. Sám Petr s některými Abélardovými názory vřele souhlasil, především s jeho obdivem k Aristotelovi a dalším řeckým filozofům. S čím naopak, stejně jako ostatní, nesouhlasil, byly jeho útoky na církev.⁵⁴⁹ Nicméně vyvíjel snahu přesvědčit Abélarda a Bernarda, aby se spolu usmířili, čehož nakonec opravdu dosáhl.⁵⁵⁰ Abélard zemřel v dubnu 1142 v klášteře St. Marcel, kam byl přesunut z Cluny. Jeho družka Heloisa, abatyše kláštera v Paraclete, poté jeho tělo dala přenést do svého kláštera.⁵⁵¹

Bernard z Clairvaux se, jako vlivný vůdce cisterciáckého mnišství, také často účastnil největších dějinných událostí. V roce 1146 v burgundském klášteře Vézelay vyhlásil druhou křížovou výpravu, jako nezbytnou k udržení Jeruzaléma a získání nebeského Jeruzaléma.⁵⁵² Při tomto vyhlášení Bernard přečetl papežskou bulu *Universis fidelibus Dei*, která žádala o pomoc ve Svaté

⁵⁴⁶ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 293.

⁵⁴⁷ MEWS, Constant J. The Council of Sens (1141): Abelard, Bernard, and the Fear of Social Upheaval. *Speculum*, č. 2, 2002, 342-382, s. 344.

⁵⁴⁸ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 297.

⁵⁴⁹ MULLINS, E: Cluny: in search of God's lost empire, s. 201.

⁵⁵⁰ MEWS, C. J. The Council of Sens (1141): Abelard, Bernard, and the Fear of Social Upheaval, s. 374.

⁵⁵¹ EVANS, J: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 64.

⁵⁵² KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 310.

zemi.⁵⁵³ Vyhlášení křížové výpravy vzbudilo velké nadšení. Bernard pro tuto myšlenku získal hned dva panovníky. Francouzského krále Ludvíka VII. a císaře Konráda III.⁵⁵⁴ Tato druhá křížová výprava ovšem skončila katastrofálně drtivou porážkou Kristových rytířů.

Bernard z Clairvaux zemřel dne 20. srpna 1153. Cisterciákům v té době patřilo na 350 francouzských klášterů, a další kláštery se neúnavně zakládaly po celé Evropě. Kromě zakládání klášterů využívali cisterciáci nové způsoby v technice a zemědělství, např. odváděli vodu z mokřin a získávali tak místo na stavbu svých klášterů.⁵⁵⁵ Kláštery bohatly a rozrůstaly se. Na těžší a podružnou práci se postupně začali najímat konvrši, laičtí bratři, kteří nesložili řádové sliby, a kteří mohli pocházet i z vysoké šlechty.⁵⁵⁶ Velikost a bohatství postupně cisterciáky přimělo shromažďovat majetky a více se zapojovat do okolního dění, díky čemuž se nakonec chovali stejně jako clunyjszí benediktini, které Bernard z Clairvaux tak kritizoval.

Opat Petr Ctihodný zemřel na Vánoce roku 1156. Ačkoli už Cluny neoplývalo takovým vlivem, jako v dřívějších dobách, byla to stále silná a nezávislá kongregace, ještě dlouho těžící ze své slavné minulosti. Opat, kteří přišli po Petrovi Ctihodném, vládli nesrovnatelně kratší dobu, než jejich svatí předchůdci. Cluny bylo nyní v rovnováze, ze které se v průběhu doby více či méně vychylovalo. Do okolního dění už příliš nezasahovalo.

⁵⁵³ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 310.

⁵⁵⁴ FRANZEN, A: Malé církevní dějiny, s. 147.

⁵⁵⁵ KAMENÍK, M: Burgundsko, kraj mnichů, s. 11.

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 228.

5. Závěr

Prvním panovníkem, za jehož vlády se mnišství dočkalo rozkvětu moci a vlivu, byl císař Karel Veliký. Po jeho smrti v roce 814 nastoupil na trůn jeho syn Ludvík Pobožný, jehož přední monastický reformátor Benedikt z Aniane, byl neocenitelnou postavou pro raně středověké západní mnišství. Byl to on, kdo pozvedl upadající vliv monasticismu a zasadil se o zavedení Benediktovy řehole do franských klášterů. Zároveň s tím provedl důkladnou revizi této řehole. S tím se napříště z Benediktovy řehole vytratila rovnováha mezi liturgií a manuální prací. V převaze teď byla liturgie a manuální práce se stala podřadnou záležitostí, na kterou si mniši najímali poddané a služebníky. Dle této řehole se řídily kláštery reformované Benediktem z Aniane.

Krátce po smrti Benedikta z Aniane se ale do Evropy rozšířily loupeživé kočovné kmeny, které bohatou monastickou kulturu do základů vyvrátily. Kláštery, které nebyly vypáleny nájezdníky, byly zcela v rukou laických vlastníků, kteří z nich čerpali finanční a majetkové odvody, které ovšem kláštery v této situaci ne vždy mohly platit. V kláštorech samotných byla situace tristní, mniši postrádali majetky a náležité vzdělání. Teprve v roce 853, na synodě v Soissons, další franský král Karel Holý nařídil vyplundrované kláštery co nejlépe obnovit tak, aby se jejich situace mohla zlepšit a stabilizovat. Situace se opravdu poněkud zlepšila, ale i nadále zůstávala hluboce pozadu za někdejším rozkvětem za Karla Velikého.

V této době, na počátku 10. století, byl založen klášter Cluny v Burgundsku. Založil ho vévoda Vilém I. Akvitánský, který mocensky ovládal velký kus franského území. Nový klášter se rozhodl založit jako odčinění kdysi spáchané vraždy. Jeho dobrým přítelem byl Berno, opat kláštera Baume, který se později stal také prvním clunyjským opatem. Jelikož slabý franský panovník nemohl poskytnout církevním institucím náležitou laickou ochranu, a jelikož byl vévoda Vilém i muži jeho rodu bezdětní, svěřil svůj nově založený klášter přímo pod ochranu papeže a sám se vzdal jakéhokoli zasahování do klášterních věcí. To se týkalo i ostatních laiků a biskupů, výhradní právo zasahovat do záležitostí kláštera Cluny měl pouze papež a nikdo jiný. Mniši si také, v souladu s benediktinskou řeholí, samostatně volili svého opata. Už v té době ke Cluny náležely 3 kláštery – klášter Déols, který Bernovi věnoval rytíř Ebbo, otec

příštího clunyjského opata Oda, a dále kláštery Baume a Cigny, ve kterých Berno zastával opatskou pozici. Postupem času ještě Cluny dostalo kláštery Massay, Saint-Lothain a Mouthier-en-Bresse. V těchto klášterech byla dodržována Benediktova řehole podle úpravy Benedikta z Aniane. Mniši se podle ní pravidelně postili, dodržovali hodiny mlčení a pravidelně sloužili mše a další liturgické úkony. Po smrti opata Berna se klášter Cluny stal místem střetu mezi dvěma skupinami, který rozpoutal Bernův synovec Wido, a který vedl k rozdělení podřízených klášterů na dvě skupiny. Do úřadu nového opata byl mnichy zvolen Odo, Bernův dlouhodobý zástupce. Musel řešit ošemetnou situaci, která nastala při rozdělení klášterů, jelikož Wido chtěl pro sebe zabrat všechny kláštery a Odo nakonec musel klášter opustit a přesunout se do Cluny.

Opat Odo vyznával přísné zásady Benediktovy řehole, kterou uplatňoval ve svých klášterech včetně Cluny, kromě toho navýšil liturgii a začal reformoval další kláštery v Burgundsku. Tyto kláštery pak měly stejná privilegia jako Cluny, nepodléhaly laickému vlastníkovi či biskupovi, mohly si svobodně volit opata a dohled nad nimi držel pouze clunyjský opat. Odovi byly kláštery svěřovány burgundským králem, ale i laickými vlastníky. Od burgundské královny dostal klášter Romainmoutier. Za vynaložení nemalého úsilí získal také pod svou správou významný klášter Fleury, který se později stal dalším reformním střediskem monastické reformy a reformoval mnoho klášterů v Evropě, a dokonce i v Anglii. Po Odově smrti v roce 948 si mniši zvolili za nového opata Aymarda, který ale začal mít po určité době potíže se zrakem, a musel proto ze svého úřadu odstoupit. Jako svého nástupce jmenoval Majola, který měl i nadále rozšiřovat reformní vliv svého kláštera nejen ve své domovině, ale i v jiných zemích, jako ve Svaté říši římské a Itálii. Několik jím reformovaných klášterů se opět později stalo reformními středisky. Ve Svaté říši římské to byl například klášter Hirsau, ze kterého vzešla vlastní reformní větev, upravená pro německé prostředí se silným králem v čele církve.

Díky Majolovi byl reformován také klášter St. Benigne, kam Majolus vyslal svého žáka Viléma z Volpiana, ten se pak stal jeho opatem a zakladatelem dalšího clunyjského reformního centra, které později rozšířilo svůj vliv na území Normandie a Itálie, kde založil proslulý klášter Fruttuaria, rovněž pozdější centrum reformy. Sám opat Majolus byl respektovanou a vlivnou osobností, stýkal se s papeži a císaři, díky kterým mohl uplatňovat svůj vliv ve

Svaté říši římské a Itálii. Pod jeho vliv brzy připadl i klášter Saint-Denis, kde byli pohřbíváni francouzští králové. Majolus za své vlády rozšířil areál kláštera o nové budovy a dal vystavět nový klášterní kostel. Cluny, spolu s okruhem svých podřízených klášterů, stále rostlo a sílilo. Plně využívalo císařské a papežské podpory, a reformovalo stále víc klášterů. Z těchto klášterů přicházely každý rok do Cluny desátky a další odvody, ze kterých mohl mateřský klášter prosperovat a nadále se rozvíjet.

Společně s dalším opatem Odilem se Cluny stávalo velkou bohatou kongregací s nesmírným vlivem a jediným opatem, jako svrchovaným vládcem, ve svém čele. Odilo během své vlády získal mnoho dalších významných klášterů a listin, potvrzujících držení svých obrovských majetků. Nadále pokračoval ve stavební proměně započaté svým předchůdcem Majolem. Byl to právě opat Odilo, který nebyvalou měrou přispěl ke změně laické společnosti. Ačkoli byli laičtí šlechtici zbožní, v podstatě nic nestálo v cestě loupeživým výpravám za majetky jejich poddaných, nebo i samotných klášterů. Tomu bylo zamezeno ustanovením hnutí Božího míru (*Pax Dei*), který měl napříště chránit poddanské i klášterní majetky před těmito loupeživými vpády. Hnutí započalo v Burgundsku, kde stál i klášter Cluny, a zvolna získalo vliv na celém francouzském území. Rytíři, kteří složili přísahu, se zavázali, že nebudou napadat klášterní majetky ani ohrožovat mnichy, a naopak budou tato ohrožená místa chránit. Ten, kdo přísahu porušil a napadl klášterní majetky, na sebe uvalil klatbu, čímž se sám vyloučil z křesťanské společnosti. Toto břímě z něj mohl sejmut pouze clunyjský opat. K hnutí Božího míru se později přidalo ještě další hnutí Božího příměří (*Treuga Dei*), které ještě víc rozvíjelo nastolené zásady. Stav absolutního míru nyní platil od středy večer do pondělí ráno a jeho porušení bylo i nadále trestáno vyobcováním z církve. Tímto významným počinem se nejen výrazně snížilo násilí páchané na mniších, poddaných a jejich majetcích, ale zároveň také vzrostlo náboženské zanícení u obyčejných laiků. Navýšil se počet noviců a dalších zájemců o klášterní život.

Ryze osobním počinem opata Odila byl vznik svátku Památky zesnulých, který ještě víc navršil počet modliteb za zesulé křesťany a učinil z Cluny jedno z nejvýznamnějších poutních míst, špitálních domů a pohřebišť, kam každý den přicházely zástupy poutníků. Opat Odilo se svým reformním vlivem vkročil i na území Španělska, ve kterém vymýtil mozarabskou liturgii a svojí podporou

přispěl k nebývalému rozkvětu kláštera Santiago de Compostella jako slavného poutního místa. Španělské kláštery se díky nové latinské liturgii a clunyjské reformě mohly osvobodit z islámských vlivů a mohly rozvinout své křesťanské tradice.

Na velké činy opata Odila plynule navázal jeho nástupce Hugo ze Semuru. Cluny v této době stálo na vrcholu vlivu a moci. Do kláštera každoročně proudily nepředstavitelné částky z reformovaných klášterů. Hugo ještě rozšířil své reformní území o Anglii, jejíž král Jindřich I. Cluny taktéž vyměřil velkolepý census. Mezi těmito horentními sumami však zvláště vynikal census ve výši 2000 talentů zlata, který Cluny odváděl španělský král Alfons VI. Díky němu mohl opat Hugo pokračovat ve velkorysé přestavbě klášterního komplexu a především mohl financovat stavbu svého obrovského nového kostela, který se stal největší stavbou západního křesťanství. Nemohl se mu velikostí rovnat ani chrám sv. Petra v Římě.

Opat Hugo dosáhl za své vlády maximálního vlivu. Ještě před svým zvolením opatem, působil jako diplomat na císařském dvoře. Tam také započala jeho spolupráce s císařem Jindřichem III. Tento panovník velkoryse umožňoval rozvíjení monastické reformy na svém území. Hugo se na císařovu žádost stal kmotrem jeho syna, budoucího císaře Jindřicha IV. Právě mezi ním a papežem Řehořem VII. se v 70. a 80. letech 11. století rozpoutal boj o investituru, který se opat Hugo snažil držet v rozumných mezích a přímět protivníky opět ke smíru, což se mu ovšem nepodařilo. Spory trvaly několik let. Císař Jindřich IV. byl papežem exkomunikován, musel proto jít prosit o zproštění trestu až na opevněný hrad Canossa v severní Itálii, kde byl nakonec exkomunikace zproštěn právě na přímluvu svého kmotra Huga z Cluny. Později se situace obrátila a nyní to byl papež Řehoř VII., který se musel před císařem chránit. I tehdy byl povolán opat Hugo, aby se pokusil vyjednat určité podmínky míru. I přes Hugovu snahu, ale papež zemřel ve vyhnanství jako sesazený a opuštěný svými přáteli.

Hugo i nadále pokračoval v reformní činnosti, přebíral k reformě kláštery od bohatých laiků i od panovníků. Cluny nyní bylo mocnou a bohatou kongregací čítající 2000 klášterů takřka po celé Evropě od Skandinávie po Svatou zemi. Ne všechny reformované kláštery automaticky patřily do clunyjské kongregace, ale už jen dodržování jednotných zvyklostí svědčilo o velké moci,

jakou Cluny oplývalo, a která se odrážela v jejich bohatství a všeobecné úctě, které se klášter a jeho opat Hugo těšili. Cluny nyní zasahovalo do záležitostí mnoha zemí, stavělo lepší poutní cesty do španělské Compostelly a rozšířilo se i do vzdálené Anglie. Opat Hugo měl blízký vztah s papežem Řehořem VII. i císařem Jindřichem IV., a právě vztah s oběma aktéry boje o investituru mu poněkud usnadňoval udržování jistého příměří mezi nimi. Postupem času, se vzrůstající clunyjskou mocí a jejím bohatstvím, se začala omezovat přísná askeze vycházející z Benediktovy řehole. Mniši se zcela odřekli fyzické práce, místo ní se naopak navýšila liturgie. Mniši se modlili za své štědré mecenáše, za duše jejich zemřelých příbuzných, za své zesnulé bratry a opaty, za panovníky a papeže. Tyto modlitby probíhaly prakticky neustále.

S novým opatem Poncem z Melgueil se situace poněkud změnila. Mniši vedli takřka stejný život jako bohatí laičtí šlechtici, což zahrnovalo luxusní oděvy, zábavy, a upuštění od askeze a střídmosti. Opat Pons, spřízněný s mnoha významnými muži a mimo jiné kmotřenec papeže Gelasia II., si pro sebe nárokoval stále větší pocty. Soudil, že jako hlava největší klášterní kongregace křesťanského světa, může nosit titul kardinála i „opata opatů“ (*abbas abbatum*), který byl určen pouze a jenom pro opata kláštera Montecassino. Klášter byl rozmařilým životem mnichů vysilován, a obrovské částky, které chodily od králů a poddaných klášterů, přestávaly na takto nákladný styl života stačit. Klášter velmi rychle přicházel do ekonomické krize. Společenství mnichů se rozdělilo na Ponsovy příznivce a odpůrce. Byli to odpůrci, kteří zpravili papeže Kalixa II. o Ponsově tristní vládě. Pons nakonec po mnoha hádkách a jednáních na svůj úřad rezignoval a vypravil se jako poutník do Svaté země. Po jeho odchodu byl zvolen nový opat Hugo, příbuzný předchozího opata Huga ze Semuru. Jeho vláda ale trvala pouhé 3 měsíce a skončila jeho smrtí. Dalším opatem se pak stal Petr z Montboissier, který je lépe známý jako Petr Ctihodný. Tento pokrokový muž měl zájem na tom, aby se klášter Cluny opět ekonomicky pozvedl a znovu tak získal respekt. Jeho snahu o zlepšení ovšem překazil bývalý opat Ponce, který se vrátil ze Svaté země v čele skupiny žoldáků a odpadlých mnichů. Využil Petrovy nepřítomnosti, zmocnil se kláštera se zbraní v ruce a znovu se prohlásil svrchovaným opatem. Skupina jeho někdejších podporovatelů se k němu připojila, a ti, kteří s tím nesouhlasili, byli vyhnáni. Když situace pokračovala až moc dlouho, rozhodl se papež Honorius II.

zakročit, a vyzval Ponse k obhájení svých činů před soudem v Římě. Pons přijel do Říma, ale nikoli s úmyslem se obhájit. Podle verze Petra Ctihodného se Pons vyjádřil ve smyslu, že ho, jako clunyjského opata, nemůže exkomunikovat nikdo jiný, než první papež svatý Petr. Shromáždění ho za tento výrok prohlásilo schizmatikem, zbavilo ho všech titulů, a jelikož se Pons tomuto rozhodnutí vzpouzel, byl nadto ještě uvězněn v Římě, kde po krátké době i zemřel.

Titul opata kláštera Cluny definitivně připadl Petrovi Ctihodnému. Nyní, když odezněla záležitost s Ponsem a situace se uklidnila, se mohl opět snažit o zlepšení clunyjské ekonomiky a napravení životního stylu. Nechal obnovit placení některých významných cenů, které za vlády opata Ponse zanikly, a obnovil přerušené kontakty s okolními zeměmi. Na pozvání krále Alfonse II. se vypravil do Španělska, kde provedl inspekci svých reformovaných klášterů a seznámil se s díly islámského světa. Petr Ctihodný byl pokrokový člověk s živým zájmem o filozofii a matematiku. Jako první křesťan nechal do latinského jazyka přeložit několik významných arabských děl, včetně nejdůležitější knihy arabského náboženství, koránu. Petr měl v úmyslu seznámit křesťanství s islámským učením a naopak arabský svět přivést k pochopení křesťanských zásad. Jeho velkým cílem bylo vyvrátit islám skrze pokřesťanštěné Araby, ale navzdory vši jeho snaze, se toto přání nevyplnilo.

Pro změny v klášterním hospodářství měl Petr Ctihodný i jiný důvod. Vedle benediktinského kláštera Cluny se zvolna vzmáhal klášter Citeaux, centrum nově založeného cisterciáckého mnišství. Tento klášter byl založen jako přímý protiklad bohatého a kosmopolitního Cluny. Cisterciáci vzali za svou původní řeholi svatého Benedikta v podobě, jaká byla před úpravou Benedikta z Aniane, ctili rovnováhu mezi modlitbami a manuální prací. Hledali si nehostinná místa, kde sami stavěli své kláštery a žili tam v chudobě a askezi. Jejich vůdčí osobnost, Bernard z Clairvaux, zakladatel kláštera Clairvaux a neúnavný reformátor a kazatel, se s nelibostí díval na luxus, ve kterém Cluny žilo a začal jejich životní styl kritizovat. V roce 1125 Bernard sepsal dokument *Apologie svatého Bernarda*, který kritizoval celé benediktinské mnišství a klášter Cluny především. Bernard zvláště vytýkal clunyjským mnichům, že zcela zavrhl manuální práci, mají příliš rozsáhlou liturgii, která pak neposkytuje žádný

prostor pro cokoli jiného kromě modlení, žijí v pro mnichy nepředstavitelném luxusu, a tím stojí proti všem zásadám, které hlásala Benediktova řehole.

Ačkoli se Petr Ctihodný snažil této kritice bránit a vysvětlovat svá stanoviska, přesto začal razantně omezovat stávající životní styl, který se měl stát opět o něco jednodušším a zbožnějším. Mniši opět měli dodržovat půst a předepsané hodiny mlčení tak, jak to bylo v Cluny stanoveno za prvních opatů. Navzdory všem Petrovým snahám o znovu obnovení Cluny, cisterciáci zvolna zaujímali vysoké církevní pozice, na kterých donedávna úřadovali benediktini. I přes ztrátu předního místa v západním mnišství, bylo Cluny nadále bohatou a vlivnou kongregací, která byla ještě po několik dalších staletí v úctě evropských panovníků i papežů.

6. Použité zdroje

6.1. Odborná literatura

BLASCHKE, Jorge: *Záhadný středověk: Tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů*. Praha, Mladá fronta, 2006.

BLOCH, Marc: *Feudální společnost*. Praha, Argo, 2010.

BROOKE, Christopher: *Evropa středověku v letech 962 – 1154*. Praha, Vyšehrad, 2006.

COWDREY, Herbert E. J: *The Cluniacs and the Gregorian Reform*. Oxford University Press, 1970.

DRŠKA, Václav: *Dějiny Burgundska: Nomen Burgundiae ve středověku*. Praha, Vedita, 2011.

DUBY, Georges: *Rok tisíc*. Praha, Argo, 2007.

EVANS, Joan: *Monastic life at Cluny 910–1157*. [Hamden, Conn.]: Archon Books, 1968.

FRANZEN, August: *Malé církevní dějiny*. Praha, Zvon, 1995.

GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: *The second Benedict: A Review of Recent Scholarship, Foreword of Benedict of Aniane: The emperor's monk, Ardo's Life*. Michigan, Cistercian Publications, 2008.

GRÜN, Anselm: *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*. Praha, Vyšehrad, 2004.

HILPISCH, Stephan: *Cluny a ostatní středověké mnišské reformy*. Benediktinské sešity, svazek 11, Praha, Čeští benediktini, 1998.

HOLZHERR, George: *Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života (komentář)*. Praha, Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001.

KAMENÍK, Milan: *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*. Praha, Vyšehrad, 2003.

KRÜGER, Kristina: *Řády a kláštery: 2000 let křesťanského umění a kultury*. Praha, Slováry, 2008.

LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*. Praha, Vyšehrad, 2001.

LE GOFF, Jacques: *Středověký člověk a jeho svět*. Praha, Vyšehrad, 2003.

LE GOFF, Jacques: *Zrození očištěnce*. Praha, Vyšehrad, 2003.

MATĚJEK, Marek a kol. *Benediktini ve středověku*. Třebíč, Amaprint–Kerndl, s.r.o, 2011.

MULLINS, Edwin: *Cluny: in search on God's lost empire*. New York, BlueBridge, 2006.

PACAUT, Marcel: *Dzieje Cluny*. Kraków, Tyniec, Wydawnictwo Benedyktynów, 2010.

POLO DE BEAULIEU, Marie-Anne: *Středověká Francie: od roku 1000 po černou smrt 1348*, Praha, Lidové noviny, 2003.

SMITH, Lucy M: *The Early History of the Monastery of Cluny*. London, Oxford University Press, 1920.

SUCHÁNEK, Drahomír: *Imperium et sacerdotium: Říšská církev na přelomu prvního a druhého tisíciletí*. Praha, Fontes, 2011.

6.2. Odborné články

GÁZQUEZ, José Martínez. Translations of the Qur'an and Other Islamic Texts before Dante (Twelfth and Thirteenth Centuries). *Dante Studies, with the Annual Report of the Dante Society*, č. 125, *Dante and Islam*. 2007, 79-92.

LUNCH, Joseph H. Hugh I. of Cluny's Sponsorship of Henry IV: Its Context and Consequences. *Speculum*, č. 4, 1985, 800-826.

MEWS, Constant J. The Council of Sens (1141): Abelard, Bernard, and the Fear of Social Upheaval. *Speculum*, č. 2, 2002, 342-382.

ROBINSON, I. S. Pope Gregory VII, the Princes and the Pactum 1077-1080, *The English Historical Review*, č. 373, 1979. 721-756.

STODDARD, Whitney S: KELLEY, Franklin: The Eight Capitals of the Cluny Hemicykle. *Gesta*, č. 1, *Essays in Honor of Harry Bober (1981)*, s. 51-58.

WHITE, Hayden V. Pontius of Cluny, the "Curia Romana" and the End of Gregorianism in Rome. *Church History*, č. 3, 1958, 195-219.

WILLIAMS, John. Cluny and Spain. *Gesta*, č. 1/2, 1988, 93-101.

6.3. Použité prameny

Carta caritatis.

Řehole Benediktova.

6.4. Internetové zdroje

www.nobility.org

www.ville-souigny.com

www.medievalists.net

<http://ldysinger.stjohnsem.edu>

<http://santostodos.blogspot.cz>

7. Obrazová příloha

● Den mnicha podle řehole sv. Benedikta ●	
asi 0.30 hod.	<i>vigilie</i>
asi 2.30 hod.	mnich znovu uléhá
asi 4.00 hod.	matutina (půl hodiny)
asi 5.45 hod.	mnich definitivně vstává
asi 6.00 hod.	<i>prima</i>
asi 6.30 hod.	kapitula (shromáždění komunity s opatem v čele)
asi 7.30 hod.	ranní mše
8.15 až 9.00 hod.	práce nebo sloužení soukromých mší
9.00 až 10.30 hod.	<i>tertia</i> , po níž následuje konventní mše
10.45 až 11.30 hod.	práce
asi 11.30 hod.	<i>sexta</i>
asi 12.00 hod.	polední jídlo
12.45 až 13.45 hod.	siesta
14.00 až 14.30 hod.	<i>nona</i>
14.30 až 16.15 hod.	manuální práce (zahradničení nebo opisování rukopisů)
16.30 až 17.15 hod.	<i>nešpory</i>
17.30 až 18.00 hod.	večeře
asi 18.00 hod.	<i>kompletář</i>
asi 18.45 hod.	uložení k spánku

Obrázek 1 Den mnicha podle řehole svatého Benedikta⁵⁵⁷

⁵⁵⁷ POLO DE BEAULIEU, Marie-Anne: Středověká Francie: od roku 1000 po černou smrt 1348, Praha, Lidové noviny, 2003, s. 112.

Obrázek 2 Opat Berno z Baume⁵⁵⁸

Obrázek 3 Odo z Cluny⁵⁵⁹

Obrázek 4 Opat Majolus z Cluny⁵⁶⁰

Obrázek 5 Opat Odilo z Cluny⁵⁶¹

⁵⁵⁸ <http://nobility.org/2014/01/13/berno-of-cluny/>

⁵⁵⁹ <http://nobility.org/2013/11/18/st-odo-of-cluny/>

⁵⁶⁰ <http://www.medievalists.net/2014/01/22/an-abbot-between-two-cultures-maiolus-of-cluny-considers-the-muslims-of-la-garde-freinet/>

⁵⁶¹ http://www.ville-souigny.com/Souigny/Culture/Culture_Saint_Odilon_Anglais.html

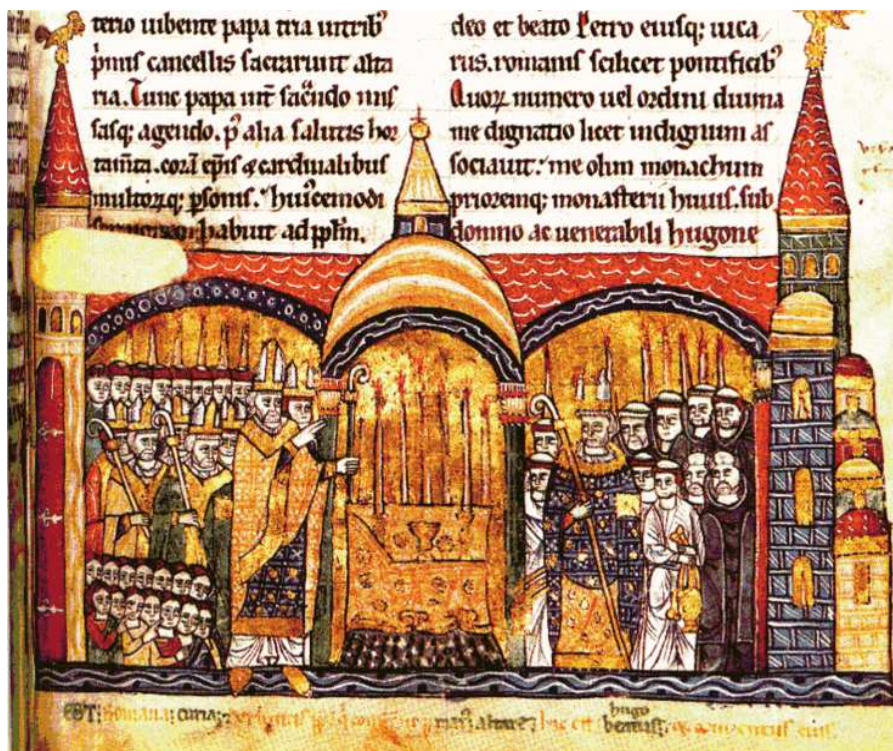

Obrázek 6 Opat Hugo z Cluny s hraběnkou Matyldou Toskánskou, před nimi klečí Jindřich IV.⁵⁶²

Obrázek 7 Opat Petr Ctíhodný (klečící)⁵⁶³

⁵⁶² <http://santostodos.blogspot.cz/2011/04/sao-hugo-de-cluny-abade-1024-1109-29-de.html>

Obrázek 8 Vysvěcení hlavního oltáře v opatském kostele papežem Urbanem II. v listopadu 1095 – členové papežského dvora stojí za papežem, naproti opat Hugo a clunyjští mniši.⁵⁶⁴

Obrázek 9 figurální výzdoba v Cluny III.⁵⁶⁵

⁵⁶³ http://ldysinger.stjohnsem.edu/@texts2/1142_peter-ven/00a_start.htm

⁵⁶⁴ <http://nobility.org/2014/01/13/berno-of-cluny/>

8. Resumé

This bachelor's thesis deals with the burgundian monastery of Cluny and with the reforms that emerged from it. It deals with the emergence of these reforms and their subsequent propagation. Describes the circumstances under which cluniacs reforms expanded the territory of France, the Holy Roman Empire, Italy, Spain and England. Likewise, the thesis describes a large cluniacs abbots who faithfully cared for growth Cluniac influence and fame of the monastery itself. These abbots were great reformers Majolus, Odilo and particular Hugh of Semur, called the Hugh the Great. It shows how the monastery of Cluny and its habits have expanded outside the monastery walls in the form of the feast of All Saints and mainly in the form of two movements, Pax Dei and Treuga Dei, introduced by very pious Abbot Odilo. During the reign of Abbot Hugh of Semur monastery of Cluny and his congregation reached a peak in power and influence. In addition, this bachelor's thesis describes the beginning of the Gregorian reform, which demanded absolute freedom of the Church led to a struggle for investiture between Pope Gregory VII and Holy Roman Emperor Henry IV., representatives of the two conflicting parties. Abbot Hugo had very strong relationship with this two men, and therefore sought to end of this dispute. It turns too infamous period during the reign of Abbot Ponce, where the monastery of Cluny came into crisis and its influence fell slightly. Monastery of Cluny became at that time violence conquered place and the seat of the deposed abbot Pons and his devastating army. This episode ended up with intervention of the Pope and Pons's later death. In the last chapter bachelor's thesis deals with reign of the progressive abbot Peter the Venerable, his interest in the natural sciences, mathematics and its great innovative offense translation of the Arabic Quran into Latin. It also deals with the gradual rise of the newly founded monastic order of Cistercians and its disputes with cluniacs Benedictines. These disputes were conducted primarily between two great men of the time, between Cluniac Abbot Peter the Venerable and Cistercian abbot Bernard of Clairvaux. The Cistercians eventually gained a significant advantage

⁵⁶⁵ STODDARD, Whitney S: KELLEY, Franklin: The Eight Capitals of the Cluny Hemicycle. *Gesta*, č. 1, *Essays in Honor of Harry Bober* (1981), s. 51-58, s. 56.

over the Benedictines, and replaced them in the role of the most important monastic order.